ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года | №103 (4460) СУБОТА, 24 снежня 1994 года | Кошт па падпісцы — 16 руб., у розніцу — 60 руб.

"НЕ ТРАЦІЦЬ ВЕРУ Ў ПЕРАМЕНЫ ДА ЛЕПШАГА"

НА ПЫТАННІ ЧЫТАЧОЎ "НАСТАЎНІЦКАЙ ГАЗЕТЫ" АБ ШЛЯХАХ РЭФОРМЫ СЯРЭДНЯЙ АГУЛЬНААДУКАЦЫЙНАЙ ШКОЛЫ АДКАЗВАЕ МІНІСТР АДУКАЦЫІ І НАВУКІ ПРАФЕСАР ВАСІЛЬ СТРАЖАЎ

—Васіль Іванавіч, два месяцы таму Міністэрства адукацыі і навукі вынесла на абмеркаванне педагагічнай грамадскасці краіны Стратэгію рэфармавання адукацыйнай сістэмы. Свае думкі, меркаванні і прапановы на старонках "Настаўніцкай газеты" выказваюць настаўнікі, выхавацелі і кіраўнікі дашкольных устаноў, арганізатары адукацыі, работнікі прафесійна-тэхнічнай і вышэйшай школы, навукоўцы. Ужо можна, напэўна, зрабіць пэўныя высновы з грамадскай экспертызы Стратэгіі?

— Як я пераканаўся з артыкулаў у "Настаўніцкай газеце" і на сустрэчах з настаўнікамі і іншымі работнікамі адукацыйнай сістэмы ў розных рэгіёнах Беларусі, большасць педагогаў Стратэгію падтрымлівае. Яны разумеюць, што рэформа сярэдняй агульнаадукацыйнай школы — патрабаванне жыцця. Цікавіць жа іх найперш тое, як хутка Стратэгія будзе рэалізоўвацца і ці ёсць для рэфармавання матэрыяльныя ўмовы. Вось гэта галоўнае, што клапоціць людзей.

— Дакументы, якія абгрунтоўваюць і вызначаюць шляхі, сродкі і метады істотных пераўтварэнняў у адукацыі, не ствараюцца за адзін дзень ці тыдзень. Гэта вынік працяглай калектыўнай працы; вынік асэнсавання, аналізу працэсаў у адукацыйнай сістэме; вынік педагагічнай, метадычнай, навуковай і г.д. экспертызы становішча спраў у адукацыі. Чытачы "Настаўніцкай газеты" пытаюцца: хто ўваходзіў у "мазгавы цэнтр" па выпрацоўцы Стратэгіі, хто яе аўтары?

— Каб адказаць на гэта пытанне, трэба зрабіць экскурс у гісторыю.

Ідэя аб рэформе сярэдняй адукацыі (у тым ліку аб падаўжэнні тэрміну навучання вучняў у школе) пачала абмяркоўвацца яшчэ ў былым Саюзе ў 1987 годзе. Я нагадаю, што пра неабходнасць рэформы адукацыйнай сістэмы пісаў 30 красавіка 1990 года ў "Настаўніцкай газеце" загадчык Брэсцкага аблуна Рыгор Данілавіч Богнат. А год таму павелічэнне тэрміну навучання ў сярэдняй школе прапрацоўвалася ў Савеце Міністраў. І калі дадаць да гэтага, што ва ўсёй Еўропе частка дзяцей вучыцца ў школе 12 гадоў, то відавочна, што ідэя рэфармавання сярэдняй адукацыі не новая, тут ніхто не з'яўляецца першапраходцам. Гэта па-першае.

Па-другое, калі я ў апошнія два гады пачаў грунтоўна думаць пра рэформу вышэйшай школы, то зразумеў: мадэлі вышэйшай школы, якая адпавядала б часу, мы не створым, калі не зменім нашу сістэму сярэдняй адукацыі. І я пачаў два гады таму гаварыць, што нам патрэбна рэформа сярэдняй адукацыі, у тым ліку і павелічэнне тэрміну навучання ў школе. Да гэтай думкі мяне падвяло азнаямленне з вопытам ліцэяў: у галоўных рысах там ёсць тое, да чаго мы павінны імкнуцца ў навучанні вучняў апошніх двух школьных класаў.

Вось усё гэта было мной прааналізавана і асэнсавана. Калі мяне назначылі міністрам, то я запрасіў да сябе работнікаў міністэрства Рашчынскую і Ліс і сумесна з імі мы пачалі працаваць над стратэгіяй рэформы адукацыі. Пасля да яе распрацоўкі далучыліся і іншыя работнікі апарату міністэрства — пералічваць усіх не буду. Я меў размову аб рэформе таксама і з дырэктарам Нацыянальнага інстытута адукацыі Уладзімірам ФёдаравічамВаладзько.

У выніку ўсёй гэтай працы з'явіўся той дакумент, які надрукаваны 26 кастрычніка ў "Настаўніцкай газеце".

— Значыць рэформа ідзе ў школу "зверху"?

—Гэта памылковая думка. Стратэгія акумулявала ў пэўнай меры меркаванні шырокай педагагічнай грамадскасці нашай краіны. Зразумела, нехта ж павінен унесці прапановы. Вось міністэрства іх і ўнесла, падкрэсліваю, для абмеркавання. Калі нацыянальная педагагічная экспертыза вырашыць, што тую ці іншую прапанову трэба зняць са Стратэгіі, мы яе і здымем. Мы не давалі ніякіх "загадаў", каб пачалося абмеркаванне Стратэгіі ў настаўніцкіх калектывах. Кожны зацікаўлены можа выказваць свае думкі. Вось калі пачнецца абмеркаванне зместу навучання, змен у яго арганізацыі, то мы запросім настаўніцкія калектывы выказацца.

— Думкі і прапановы аб шляхах рэфармавання сярэдняй агульнаадукацыйнай школы розныя, нярэдка процілеглыя. Якія з іх, на Ваш погляд, найбольш слушныя?

— Галоўнае, у чым я ўпэўніўся з публікацый у газеце і ў час сваіх паездак па краіне, сустрэч з педагогамі — нам трэба ў бліжэйшы час удзяліць самую сур'ёзную ўвагу пачатковай школе, магчыма, каб не толькі першыя класы займаліся ва ўмовах дзіцячага сада, а наогул усе з 1-га па 4-ы. У пачатковай школе неабходна стварыць умовы, якія мы ствараем для дзяцей у дзіцячых садах. Калі нам гэта ўдасца зрабіць, то нашы дзеці будуць імкнуцца да вучобы, будуць расці здаровымі.

— Але ж пра такія ўмовы можна пакуль што толькі марыць...

— Можа і так, але прыклады, вартыя падтрымкі і пашырэння, ужо ёсць. У Рагачове я пабываў у дзіцячым садку, у якім працуе пачатковая школа — з першага па чацвёрты клас. Там цудоўныя ўмовы для навучання і выхавання дзяцей, настаўнікі эфектыўна выкарыстоўваюць методыку развіццёвага навучання. Пры дапрацоўцы Стратэгіі, мне здаецца, гэты вопыт трэба ўлічыць.

А што тычыцца іншых прапаноў, то я падзяляю думку тых, хто лічыць, што ў рэфармаванні школы нам не трэба спяшацца. Я хачу запэўніць настаўнікаў: ніякай спешкі з пераўтварэннямі ў адукацыі не будзе — падстаў для гэтага няма.

— Значыць пераход да новага зместу навучання і да дванаццацігадовай адукацыі ў сярэдняй школе пачнецца не з наступнага года? Менавіта занепакоенасць гэтым гучыць у многіх пісьмах у рэдакцыю...

— Хачу растлумачыць, што мы маем на ўвазе пад этапамі рэформы.

Напачатку мы павінны абмеркаваць рэформу з педагагічнай грамадскасцю, потым з усёй грамадскасцю нашай краіны. Гэта першы этап. Ён працягнецца чатыры — пяць месяцаў. Я думаю, што ў канцы зімы — пачатку вясны мы надрукуем праекты новых навучальных планаў, так сказаць першыя эскізы гэтых планаў і пачнем грунтоўна абмяркоўваць. Калі ўсё будзе ісці добра і мы не будзем марнаваць час, то ў 1996 годзе створым эксперыментальныя пляцоўкі — 10—12 па ўсёй краіне. Падкрэсліваю: размова ідзе аб стварэнні ў 1996 годзе толькі эксперыментальных пляцовак. Гэтыя пляцоўкі будуць працаваць не менш чым два гады. А ў 1998 годзе фактычна падыдзем да пачатку паступовага пераходу школ на новы змест і новы тэрмін навучання. Але 1996 год — гэта ўжо пачатак практычнай работы.

І яшчэ адзін прынцыпова важны момант. Каб рэформу ажыццявіць на самай справе, патрэбны адпаведнае рашэнне Вярхоўнага Савета і адпаведны Указ Прэзідэнта. А каб адпаведныя заканадаўчыя акты па рэформе былі прыняты, у бліжэйшыя гады нам і неабходна правесці падрыхтоўчую работу, пра якую я гаварыў вышэй.

— Такім чынам, са сказанага Вамі можна зрабіць вывад, што эксперыментальныя пляцоўкі стануць своеасаблівымі "лакмусавымі паперкамі", якія дадуць (альбо не дадуць) "ход" сённяшняй задуме рэформы?

— Паўтару яшчэ раз: калі ўсё будзе ісці так, як задумана, калі мы прапануем усё неабходнае — змест адукацыі, навучальна-нарматыўную дакументацыю, правядзем арганізацыйныя мерапрыемствы, — то рэформа сярэдняй агульнаадукацыйнай школы пачне ажыццяўляцца па ўсіх параметрах толькі ў канцы гэтага альбо пачатку наступнага стагоддзя.

У апошнім нумары "Настаўніцкай газеты" адзін настаўнік ставіць пытанне катэгарычна: навошта нам сёння гэта рэформа? Я магу адказаць так: калі скончыць школу сённяшні першакласнік? У 2005 годзе. А калі ён атрымае вышэйшую адукацыю? У 2010 годзе. Дык няўжо ж нам трэба чакаць 2010 года, каб пачынаць рэформу? Мы павінны рыхтавацца да яе сёння. Сённяшнія першакласнікі змогуць працаваць самастойна праз пятнаццаць гадоў — у новых сацыяльна-эканамічных умовах. Дык што, мы сёння будзем сядзець, як на печы, склаўшы рукі, і не клапаціцца, каб падрыхтаваць сённяшняга першакласніка да жыцця і працы ў будучым? Што мы зможам даць яму праз пяць — сем гадоў? Калі ж мы асэнсуем, што трэба будзе тады рабіць школе, настаўніку?..

— Выклікае ў чытачоў занепакоенасць і такі аспект пераходу на 12-гадовае навучанне: у базавых і сярэдніх школах павялічыцца колькасць класаў. А дзе ўзяць дадатковыя сродкі, абсталяванне? Няўжо давядзецца пайсці шляхам павелічэння зменнасці і напаўняльнасці ў школах? Рэальныя ж магчымасці для расшырэння будаўніцтва школ у бліжэйшай перспектыве наўрад ці з'явяцца...

— На сёння сярэдняя зменнасць у школах краіны — 1,4. Гэта ў сярэднім. Зразумела, што ў адных месцах ёсць зменнасць, у другіх няма. У 9—10 класы ідуць толькі 54 працэнты вучняў, астатнія — у ПТВ, тэхнікумы альбо ўладкоўваюцца на працу. Я думаю, што з цягам часу ў сувязі з развіццём сеткі ПТВ і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў колькасць тых, хто ідзе ў 11-я класы, будзе не больш як 40 працэнтаў.

Гэта расцягваецца на некалькі гадоў. І фактычна па напаўняльнасці класаў мы і не заўважым, што перайшлі да рэформы. Зразумела, школы нам трэба будаваць, але гэта неабходна рабіць незалежна ад таго, ці будзе рэформа.

А цяпер адносна фінансавання. Калі, напрыклад, адзінаццаты клас пойдзе у дванаццаты, то гэта фактычна азначае, што павелічэнне на працягу, скажам, 1995—96 гадоў у параўнанні з 1994 годам будзе толькі на 5 працэнтаў. Гэта значыць, што выдаткі на аплату працы настаўнікаў павінны будуць павялічаны на 5 працэнтаў. Але калі ўлічыць, што дадатковы год навучання будзе запаўняцца не больш чым на 40 працэнтаў новымі прадметамі, то выдаткі на аплату настаўніцкай працы складуць толькі 3 працэнты. Гэта толькі прыклад. Але калі думаць аб тым, што такі пераход на 12-гадовае навучанне расцягнецца на некалькі гадоў, то павелічэнне выдаткаў складзе 1,5 — 2 працэнты ў параўнанні з тым, што мы сёння маем.

— А выдаткі на падручнікі?

— Але ж падручнікі мы кожны год друкуем. А тыя фінансавыя расходы, якія пойдуць на тое, каб напісаць гэтыя падручнікі ці распрацаваць канцэпцыі — не такія вялікія, каб пра іх гаварыць. Фактычна мы маем магчымасць перайсці да рэформы ў гэтым стагоддзі без дадатковых грошай, а калі дадаць, што з цягам часу, я спадзяюся, адукацыя будзе фінансавацца ў памеры 10 працэнтаў ад нацыянальнага даходу, што прадугледжана Законам аб адукацыі, то гэта пытанне вырашальнае.

— У каментарах да Стратэгіі Вы сказалі, што мяркуецца прапанаваць тры схемы навучання: 4+6+2; 6+4+2; 4+5+1+2. Ці будуць мець школы магчымасць выбару схемы?

— Такое права ў іх будзе. У залежнасці ад матэрыяльнай базы, кваліфікаванасці настаўнікаў, мясцовых умоў. Кожная школа выбера сама пераход да дванаццацігадовага навучання, які адпавядае яе магчымасцям. Вырашаць будуць не чыноўнікі, а настаўнікі, бацькі, грамадскасць.

— А як Вы ставіцеся да прапановы перайсці да структуры агульнай сярэдняй адукацыі без ступеняў: пачатковая — 6 гадоў, сярэдняя — 4 гады, г.зн. да схемы 6+4?

— Шасцігадовая пачатковая школа працуе ў скандынаўскіх краінах. Гэту прапанову, як і іншыя, можна абмеркаваць за "круглым сталом", які магла б правесці "Настаўніцкая газета". Галоўнае ж для нас, бадай, тое, як ажыццявіць пераход да новай структуры, новага зместу, новых форм і метадаў навучання ва ўмовах канкрэтнай школы — вось якую загадку мы павінны разгадаць.

— У сельскіх настаўнікаў узнікае і такое пытанне: на апошнім этапе школы другой ступені (у 8—10 класы) мяркуецца ўводзіць элементы дыферэнцыяцыі па змесце навучання, ствараць профільныя класы і класы з паглыбленым вывучэннем прадметаў. Але ж у сельскіх базавых школах сярэдняя напаўняльнасць класаў — 6—8 чалавек, а то і менш. Як жа з імі арганізаваць, напрыклад, паглыбленае вывучэнне прадмета? Што вы думаеце на гэты конт?

— Галоўнае ў тым, што рэформай прапануецца абавязковая дзесяцігадовая адукацыя. Змест навучання ў дзесяцігодцы павінен быць агульным. Для нас важна найперш, каб вучань скончыў дзесяць класаў і атрымаў пэўны мінімум ведаў. Дыферэнцыявана-варыятыўнае навучанне будзе залежаць ад жадання настаўніка. Галоўнае, паўтару, у тым, што школа павінна гарантаваць вучню мінімум ведаў. Стварэнне ж дыферэнцыявана-варыятыўнай школы — найскладанейшая навуковая, метадычная і арганізацыйная праблема, якая будзе прапрацоўвацца ў бліжэйшыя гады.

— Як, напэўна, і стварэнне новага навучальна-метадычнага комплексу, новых праграм, падручнікаў?

— Так. Мы мяркуем далучыць да вырашэння гэтых пытанняў часовыя калектывы настаўнікаў, якія будуць працаваць паралельна з міністэрствам, уносіць свае прапановы.

— Стратэгія скарачае тэрмін знаходжання дзяцей у дзіцячым садзе — ад трох да шасці гадоў. Але ж ці варта адмаўляецца ад груп малодшага ўзросту?

— Гэта пытанне слушнае. Думаю, што выхаванне дзіцяці ў дашкольных установах будзе пачынацца з узросту аднаго года.

— Поспех рэформы ў многім абумовіць успрыняцце яе настаўнікамі і тое, ці змогуць яны авалодаць новым зместам адукацыі. Відавочна, што не абысціся без рэфармавання сістэмы падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі педагагічных кадраў...

— У настаўніцтва нашай краіны вялікі творчы патэнцыял, які, я ўпэўнены, будзе ўзбагачацца ў наступныя гады. Свой уклад у гэту справу ўнясе і сістэма павышэння кваліфікацыі педагогаў. Што тычыцца рэформы педагагічнай адукацыі, то яна ўжо вядзецца. Педагагічныя ВНУ і вучылішчы ўзялі накірунак на падрыхтоўку настаўніка з новымі падыходамі да навучальна-выхаваўчага працэсу.

— Рэспубліканская Рада дырэктараў школ прапануе павысіць прававы статус дырэктара, у прыватнасці распрацаваць статус прафесіі "Дырэктар школы". Вы падзяляеце такую думку?

— Падзяляю. Дырэктар школы — гэта сапраўды прафесія. Так што патрэбны толькі адпаведныя заканадаўчыя аспекты.

— У адным з інтэрв'ю Вы сказалі, што да рэвалюцыі ў адукацыі лепш ісці шляхам эвалюцыі. Што Вы ўкладваеце ў сэнс слоў "шляхам эвалюцыі"?

— Я ўжо гаварыў, што рэформа агульнай сярэдняй адукацыі пачнецца не раней 1996 года. Нам патрэбна, па-першае, добра падрыхтавацца да яе. Па-другое, не спяшацца. Па-трэцяе, падрыхтаваць адпаведную метадычную базу. І, па-чацвёртае, мы павінны захаваць усё добрае, каштоўнае, эфектыўнае, што ёсць у нашай адукацыйнай сістэме.

— Вось мы і падышлі да пытання-лейтматыва, бадай, усёй рэдакцыйнай пошты. У адпаведнасці са Стратэгіяй, школа возьме на сябе адукацыйна-выхаваўчы кантроль за чалавекам да 18 год. У сацыяльным плане гэта зразумела, асабліва ў сённяшніх крызісных умовах. Але ж наколькі пабольшае ў школах навучальна-выхаваўчых праблем, якіх і без таго шмат! Ці ўсвядоміць наша дзяржава новы сацыяльны статус школы, ці створыць належныя ўмовы для працы педагогаў, ці будзе аплачваць гэту працу так, каб работнікі адукацыі жылі хаця б больш-менш адпаведна сваёй ролі ў грамадстве?

— Зменяцца сацыяльна-эканамічныя ўмовы ў краіне — зменяцца і ўмовы жыцця і працы настаўнікаў. Гэта адназначна. Упэўненасці ў гэтым надае і тое, што Прэзідэнт Аляксандр Лукашэнка разумее праблемы адукацыйнай сферы, ставіцца да іх уважліва, падтрымлівае крокі па рэфармаванні адукацыі.

— Значыць можна сказаць, што міністр адукацыі і навукі глядзіць у перспектыву з аптымізмам?

— Менавіта так.

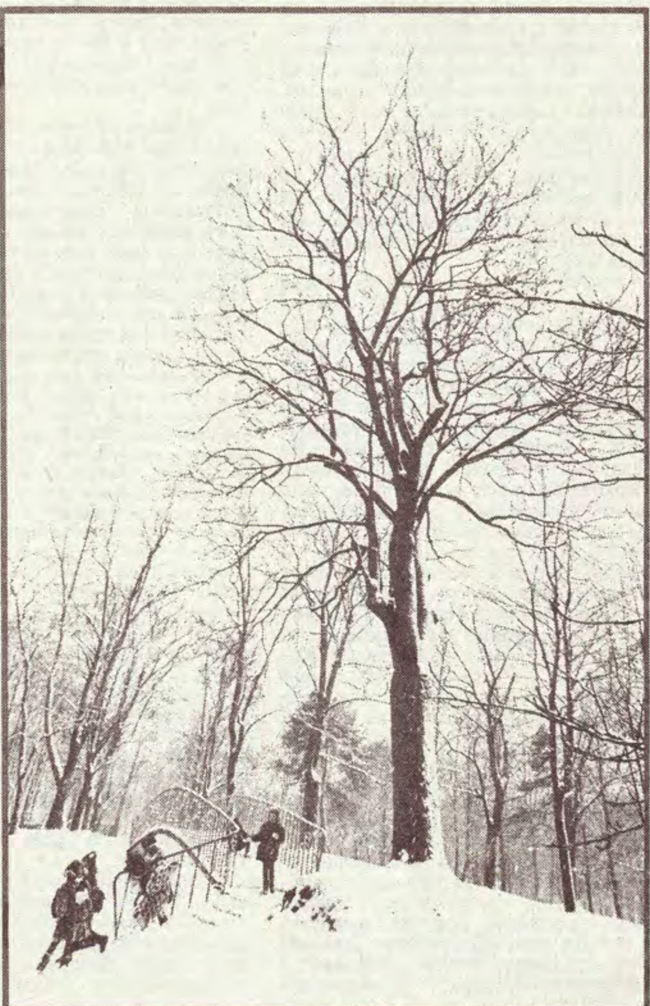
— Ваша інтэрв'ю — пераднавагоднае. Што б Вы пажадалі настаўнікам, усім работнікам адукацыі у новым, 1995 годзе?

—Па-першае, не траціць веру ў перамены да лепшага. Яны абавязкова будуць.

Па-другое, у самых складаных сітуацыях глядзець прама ў вочы сваім вучням, бо ад іх нічога не схаваеш.

Па-трэцяе, не забываць, што школа — гэта БУДУЧЫНЯ нашай краіны. І дзеля яе ўсе мы і павінны сёння працаваць.

Віншуем з калляднымі святамі!

САЦЫЯЛЬНЫ РАКУРС

Колькі чакаць зарплату?

У Шумілінскім раёне склаліся надзвычай цяжкія абставіны з выплатай заработнай платы настаўнікам. З пачатку 1994-95 навучальнага года педагагічныя работнікі атрымліваюць зарплату з вялікім спазненнем. Напрыклад, апошні раз грошы былі выдадзены ў сярэдзіне кастрычніка, многія настаўніцкія сем'і не маюць сродкаў для жыцця.

Хто ж, урэшце, дапаможа педагогам?

В.БАБІЧАЎ,
загадчык Шумілінскага райана.

ЦЯРПЕННЕ НЕ БЯСКОНЦАЕ

У Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Янкі Купалы адбылася справаздачна-выбарчая прафсаюзная канферэнцыя. Дэлегаты канферэнцыі звярнуліся да заканадаўчай і выканаўчай улады Рэспублікі з заявай, у якой, у прыватнасці, гаворыцца наступнае.

У нас выклікае заклапочанасць узрастаючае абясцэньванне адукацыі і падзенне прэстыжу працы выкладчыкаў, іх статуса ў грамадстве.

Камерцыялізуецца навука, высокакваліфікаваныя спецыялісты пакідаюць ВНУ, скарачаецца аб'ём адукацыйных паслуг. Няма сродкаў для рамонту навучальных і жыллёвых будынкаў, лабараторных карпусоў, для выдання навуковай і навучальнай літаратуры.

Страчваюцца сацыяльныя заваёвы: бясплатная адукацыя, ахова здароўя, даступнасць да культурных каштоўнасцяў. Па сутнасці вышэйшая школа апынулася на абочыне жыцця. Нашы зберажэнні ператварыліся ў нішто, нас падманвалі і працягваюць падманваць.

Урад да гэтых часоў так і не зразумеў адну простую ісціну: рэфармаваць сістэму адукацыі і навукі можа толькі паўнапраўны грамадзянін, высокакваліфікаваны прафесіянал, вучоны, правы і інтарэсы якога надзейна ахоўваюцца законам.

Новы віток лібералізацыі цэнаў, які выяўляецца апошнім часам, без комплексных мераў па вывадзе эканомікі з крызісу, без патрэбнай абароны жыццёва важных інтарэсаў насельніцтва непазбежна прывядзе да сацыяльнага выбуху.

У сувязі са сказаным дэлегаты канферэнцыі прапануюць ураду:

— ажыццявіць рэальныя дзеянні па стабілізацыі эканомікі, грашова-фінансавай сістэмы; стварэнні роўных умоў для функцыянавання і канкурэнцыі розных формаў уласнасці; правядзенні раздзяржаўлення і прыватызацыі галосна, у інтарэсах працоўных калектываў, усіх катэгорый насельніцтва краіны; спыненні расцягвання народнай уласнасці па кішэнях дзяльцоў "ценявой эканомікі", адміністрацыйнай наменклатуры;

— прыспешыць структурную перабудову эканомікі, накіраваць яе на павелічэнне вытворчасці тавараў народнага спажывання, пашырэнне сферы паслугаў, ліквідацыю манапалізму;

— стварыць умовы для прыярытэтнага развіцця сістэмы адукацыі і навукі, вываду іх з крызіснага фінансавага становішча;

— забяспечыць выкананне закона аб адукацыі ў частцы фінансавання вышэйшай школы і вызначэння заработнай платы прафесарска-выкладчыцкага складу не ніжэй як 150% ад сярэдняга заробку служачых у прамысловасці;

— выдзеліць ільготныя крэдыты для работнікаў вышэйшай школы на будаўніцтва кааператыўнага і індывідуальнага жылля;

— прадаставіць установам адукацыі і навукі льготае падаткаабкладанне;

— вызначыць для работнікаў ВНУ кампенсацыю на аплату медыцынскіх паслугаў, лячэння і адпачынку;

— прывесці ў адпаведнасць заробак педагогаў з рэальным коштам іх працы.

По даручэнні канферэнцыі

У.ХІЛЮТА,
старшыня прафкама Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта імя Янкі Купалы.

НГ-ІНФАРМ

ВЕСТКІ

Рэспубліканскі дзіцячы аздараўляльны цэнтр "Зубраня" ўзнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета.

* * *

У пачатковай школе № 216 Мінска з эстэтычным ухілам займаюцца 220 дзяцей. У школе, акрамя асноўных прадметаў, ёсць нямала і дадатковых: этычная граматыка, курс пра чалавека і чалавечыя ўзаеміны і інш.

* * *

У сярэдняй школе № 104 Мінска працуе музей баявой славы. У ім знаходзіцца 1200 экспанатаў. Гэта асабістыя рэчы салдатаў і камандзіраў, партызанаў, дакументы, фотаздымкі. Былы тэхнік самалёта М.Гастэлы перадаў рукапіс кнігі "207 авіяцыйны полк". Ёсць у музеі і падрабязныя звесткі пра дзеянні авіяцыйнага палка "Нармандыя — Нёман".

Міхась АНІСЕНКА .

* * *

На не запланаваныя праграмай канікулы мусіла распусціць навучэнцаў дырэкцыя валожынскага ПТВ № 208. З-за таго, што ў тэрмін не ўдалося запусціць кацельню, пераведзеную на газ, далейшыя заняткі ў неацепленых памяшканнях, як і пражыванне ў інтэрнаце, сталі проста немагчымымі.

Наталля ШТЭЙНЕР.

* * *

Адраджэнню беларускай культуры, нацыянальнай свядомасці прысвяціла сваю работу ў праўдзінскім ПТВ № 111 Мінскай вобласці выкладчыца беларускай мовы і літаратуры Наталля Уладзіміраўна Губарэвіч. Па яе ініцыятыве ў вучылішчы створаны музей народных рамёстваў, экспанаты для якога збіралі і навучэнцы, і выкладчыкі.

* * *

Гомельскае ВПВ № 17 кулінарыі працягвае апякунскую работу ў Доме дзіцяці. Выхаванкі вучылішча наведваюць гэтую ўстанову штодня с радасцю, дапамагаюць яе персаналу даглядаць маленькіх дзяцей, якія засталіся без мацярынскай ласкі. Дзяўчынкі прыносяць ім цацкі, ласункі, арганізуюць гульні.

Ала КЛЮЙКО.

НЕ ЎСЁ ТАК ДРЭННА

НОВЫ ДОМ — НОВЫЯ НАДЗЕІ

У новы будынак пераехаў Мінскі педагагічны каледж.

Не адну школу ўзвялі будаўнікі, але былі нямала здзіўлены той хуткасцю, з якой брудная, пустая будыніна ператваралася ва ўтульны, гасцінны дом.

Перавзджалі ўвесь верасень. Дзяўчаткі наводзілі чысціню, хлопцы збіралі мэблю. Яшчэ і цяпер у каледжы можна бачыць людзей у рабочых халатах. Гэта настаўнікі, якія, каб рабіць сваю галоўную справу, падчас "фортак", да заняткаў і пасля іх, часта разам з сям'ёй, становяцца сталярамі, электрыкамі, малярамі — прыводзяць кабінеты ў належны выгляд.

Ёсць у новага збудавання недахопы. І месца, дзе яно размешчана, не вельмі ўдалае — кругом будоўлі. Але дырэктар Аркадзь Адамавіч Бялькевіч упэўнены: "Пры сённяшніх эканамічных умовах, калі будаўніцтва стала непамерна дарагім, скардзіцца на дробязі, якія можна выправіць самім, мы проста не маем права".

Дырэктар знаходзіць нават самых неспадзяваных памочнікаў. Яго будоўлі дапамагаюць і бацькі навучэнцаў. А што значыць багатая фантазія і працавітыя рукі дзяцей і выкладчыкаў! Праектам не былі прадугледжаны кабінеты для індывідуальных заняткаў музыкай. Гуканепранікальнымі перагародкамі падзялілі на тры часткі вялікія класы — хутка ў каледжы будзе 18 такіх кабінетаў.

Аркадзь Адамавіч хуценька вядзе нас па калідорах: цудоўна аформленыя кабінеты гісторыі Беларусі і беларускай мовы, два кабінеты інфарматыкі, прасторная бібліятэка, дзве фізічныя і выставачная залы, майстэрні... Напэўна, займацца тут адно задавальненне.

Новы дом — новыя надзеі. І няхай гэтыя светлыя надзеі апраўдаюцца.

Галіна СІДАРОВІЧ,

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

А ЯК ЗА МЯЖОЙ?

Дзе падарожнічаў Джон, калі не пайшоў у школу

РЭФОРМА АДУКАЦЫІ Ў ВЯЛІКАБРЫТАНІІ

Некалькі гадоў таму, калі ў краіне пачалася школьная рэформа, яна, па матэрыялах англійскага і амерыканскага друку, стала "новай зарой, новай эрай у сферы адукацыі". Упершыню адчынілі дзверы школы "прамой датацыі". "Такія радыкальныя змены не праводзіліся з часоў другой сусветнай вайны". Так адгукнуліся брытанскія газеты на пачатак практычнага ажыццяўлення Закона аб рэформе сістэмы школьнай адукацыі. Ухвалены парламентам яшчэ ў ліпені 1988 года, ён прадугледжвае, што ўсе дзяржаўныя школы Англіі і Уэльса атрымоўваюць права выхаду з-пад кантролю з боку інспектараў аддзелаў адукацыі органаў мясцовага самакіравання і набудуць пэўную ступень фінансавай незалежнасці.

Аснову бюджэту сярэдняй школы, па новым законе, складае прамая фіксаваная датацыя Міністэрства адукацыі і навукі, памер якой устанаўліваецца, выходзячы з сярэдняй сумы расходаў данай школы да рэформы. У адпаведнасці з палажэннямі Закона дырэктары і кіраўнікі вольныя ў вызначэнні навучальнай праграмы. Ва ўрадавым цыркуляры па фінансавым забеспячэнні школ адзначалася, што міністэрства павінна прадастаўляць тры віды датацый: на бягучыя расходы, спецыяльныя выплаты (напрыклад, на стварэнне роўных матэрыяльных умоў са школамі, якія знаходзяцца ў распараджэнні мясцовых уладаў), а таксама датацыі на набыццё абсталявання.

Разам з тым адміністрацыя мае права збіраць з бацькоў грошы на арганізацыю розных пазакласных мерапрыемстваў. Менавіта гэты момант выклікае зараз асаблівы непакой у грамадскасці, якая апасаецца, што такое фінансаванне можа прывесці (і сям-там ужо прыводзіць) да з'яўлення "элітарных" школ. На прайшоўшым з'ездзе Брытанскага кангрэсу трэд-юніёнаў (БКТ) старшыня Нацыянальнага прафсаюза настаўнікаў падкрэсліў, што прапанаваная ўрадам школьная рэформа вядзе да адасаблення розных груп насельніцтва, паглыблення разрыву паміж Поўднем і Поўначчу краіны, дзе ў "сацыяльна абдзеленых раёнах будуць узнікаць сацыяльна абдзеленыя школы".

Школы становяцца незалежнымі ў выпадку, калі большасць бацькоў і вучняў прымуць такое рашэнне ў ходзе тайнага галасавання. Яно павінна быць затым ухвалена Міністэрствам адукацыі і навукі. За некалькі гадоў дзеяння Закона галасаванне прайшло больш чым у 60 школах, і толькі ў 17 з іх большасць выказалася за такую самастойнасць. У астатніх жа — супраць.

Паводле слоў аўтара Закона, былога міністра адукацыі і навукі К.Бейкера, стварэнне школ "прамой датацыі" перш за ўсё нацэлена на спыненне фінансавага і палітычнага кантролю з боку мясцовых уладаў. Міністр прызнаў, што рэформа можа прывесці да скарачэння школьных бюджэтаў, прымусіць мясцовыя ўлады закрыць адны школы, узбуйняючы другія.

Менавіта гэтыя магчымыя вынікі і не прымаюць праціўнікі рэформы.

Нацыянальная канфедэрацыя асацыяцый бацькоў і настаўнікаў таксама скептычна ўспрыняла сцвярджэнні ўрада аб падтрымцы рэформы большасцю бацькоў. Частка органаў мясцовага самакіравання папярэдзіла, што новыя школы апынуцца ў ізаляцыі, бо знікнуць законныя падставы для прадастаўлення ім юрыдычных або метадычных кансультацый. Як адзначыла Нацыянальная асацыяцыя дырэктараў школ — Прафсаюз жанчын-настаўнікаў, 40 працэнтаў пачатковых і 60 працэнтаў сярэдніх школ у выніку рэформы пазбавяцца часткі сродкаў.

Крытыку дагэтуль выклікае і новая сістэма налічэння заработнай платы з разліку сярэдняга акладу настаўніка. Да рэформы праца выкладчыка ўзнагароджвалася ў залежнасці ад яго кваліфікацыі, вопыту, выслугі гадоў, іншых крытэрыяў. Зараз з'явіліся апасенні, што новая сістэма прывядзе да росту несправядлівасці ў аплаце і ў бліжэйшыя пяць гадоў прымусіць пакінуць школу каля 30 тысяч настаўнікаў.

Прадстаўнікі Міністэрства адукацыі і навукі таксама прызналі, што школьны настаўнік мае зараз нізкі сацыяльны статус і прэстыж гэтай прафесіі падае. Згодна з даследаваннем Манчэстэрскага універсітэта, кожны трэці выкладчык школы хацеў бы змяніць прафесію.

Становішча са школьнымі кадрамі ўжо цяпер, як адзначае друк, катастрафічнае. У Англіі і Уэльсе, паводле даных раней праведзеных апытанняў, звыш 300 тысяч дзяцей не змаглі нармальна пачаць навучальны год з-за недахопу выкладчыкаў. З кожных 10 мясцовых аддзелаў адукацыі толькі 4 паведамлялі, што маюць дастатковую колькасць выкладчыкаў, аднак і яны вымушаны ўводзіць надбаўку да акладу.

Толькі ў канцы 80-х гадоў у Лондане пакінуў работу кожны чацвёрты выкладчык, прычым гэты працэс нарастае.

"Уцёкі" настаўнікаў параджаюць дэфіцыт кваліфікаваных кадраў. Намеснік дырэктара аддзела адукацыі горада Ковентры А.Дзірыдл неяк безапеляцыйна заўважыў: "У нас выкладчыкі часам вымушаны брацца за дысцыпліны, не будучы ў іх спецыялістамі. У пачатковых школах некаторыя настаўнікі не маюць неабходнага ўяўлення пра сам прадмет, не кажучы ўжо пра тое, як яго трэба выкладаць".

Апынуўшыся перад кадравым крызісам у школах, урад тэрмінова аб'явіў аб увядзенні новай сістэмы падрыхтоўкі настаўнікаў, у адпаведнасці з якой асобам, старэйшым за 25 гадоў, якія вучыліся ў якой-небудзь навучальнай установе не менш як два гады пасля заканчэння сярэдняй школы, прадастаўляецца магчымасць прайсці кароткі курс і атрымаць права на выкладанне. Сярод іншых "пажарных" мер — экстраны набор настаўнікаў за мяжой — з Ірландыі, Аўстраліі, Даніі, Нідэрландаў і нават з Бангладэш і Барбадоса.

Крытыкуючы палітыку ўрада, Нацыянальная асацыяцыя выкладчыкаў вышэйшых і сярэдніх навучальных устаноў заявіла, што пагаршэнне якасці навучання ў выніку школьнай рэформы немінучае.

Згодна з даследаваннем Манчэстэрскага універсітэта, настаўнікі незадаволены не столькі нізкай зарплатай і недастатковай прэстыжнасцю прафесій, колькі багаццем інструкцый і папяратворчасці. Яны апасаюцца, што ў новых умовах яшчэ ў большай меры будуць завалены папяровай работай. У адной з інструкцый міністэрства гаворыцца, што настаўнік "павінен працаваць столькі гадзін дадаткова, колькі можа спатрэбіцца для эфектыўнага выканання ім сваіх абавязкаў, уключаючы напісанне справаздач".

Многія падобныя факты і меркаванні неаднаразова выказваў на старонках міжнароднага педагагічнага друку і ўласны ў той час карэспандэнт ТАСС у Лондане А.Таркін.

А вось праблемы рэформы школьнай адукацыі ў краіне крыху іншага характару. Датычацца яны, у асноўным, другой катэгорыі школьнага кантынгенту — вучняў, у прыватнасці бяздомнай іх часткі, якіх у краіне нямала. Сюзан Грынберг і Элізабет Джоунс апісвалі наступны характэрны выпадак.

Нехта Джоні Макдона, бяздомны 13-гадовы хлопчык з лонданскага раёна Іслінгтон, 1 верасня не пайшоў у школу. Як звычайна, ён працягваў бадзяцца па вуліцах з сябрамі і марыць аб падарожжах. Калі б яго папрасілі напісаць сачыненне пра тое, як ён правёў лета, ён бы апісаў, як краў веласіпеды і пакрысе пакурваў "траўку". Калі ён і падарожнічаў, то толькі ад стойкі да стойкі бара ўслед за сваім айчымам-алкаголікам. Аднак наўрад ці папросіць хто яго напісаць пра гэта, прынамсі ніводзін настаўнік не зробіць гэтага.

Джоні — адзін з растучай колькасці бяздомных дзяцей Лондана, якія дзякуючы трэшчынам у сістэме адукацыі не затрымліваюцца ў ёй. Дзеці, якія жывуць пераменна ў розных родзічаў, амаль беззваротна губляюцца, паколькі сачыць за іх перамяшчэннямі вельмі цяжка. Больш пашанцавала тым, хто жыве ў гасцініцах Лонданскага ўпраўлення асветы (ЛУА). У маі 1988 года ЛУА стварыла спецыяльнае падраздзяленне для работы з бяздомнымі сем'ямі, якое павінна было прачасаць усе гарадскія начлежкі, выявіць дзяцей і прымацаваць іх да бліжэйшых школ, нават на кароткі час. ЛУА заяўляе, што дасягнула пэўнага поспеху: з 12 тысяч бяздомных дзяцей, якіх яно выявіла, каля 90 працэнтаў уладкаваны ў школу. Такая праграма стала першай у сваім родзе ў Еўропе і была такой паспяховай, што прадстаўнікі са Швецыі, краіны, шырока вядомай сваім наватарствам у распрацоўцы прагрэсіўных сацыяльных праграм, наведалі Лондан з намерам стварыць сваю падобную праграму.

Нягледзячы на гэтыя дасягненні, ЛУА знаходзіцца на парозе краху: ранейшы прэм'ер-міністр Маргарэт Тэтчэр наогул паабяцала ліквідаваць Цэнтральнае лонданскае ўпраўленне асветы да 1 красавіка 1990 года. Узначальваемы ёю ўрад, які ўдзельнічаў у фінансаванні ЛУА, падвергнуў арганізацыю крытыцы за тое, што яе дзейнасць каштуе вельмі дорага. За перыяд з 1981 па 1988 год расходы ЛУА рэзка выраслі з 700 мільёнаў да 1 мільярда фунтаў стэрлінгаў, хоць колькасць вучняў скарацілася на 15 працэнтаў. Гэта арганізацыя расходавала тады на аднаго вучня на 52 працэнты больш сродкаў, чым падобная арганізацыя ў Манчэстэры, і на 83 працэнты больш, чым у Бірмінгеме. "Няўдача ЛУА з'яўляецца часткова няўдачай палітычнай волі, а часткова вынікам таго, што з-за сваіх памераў яна стала некіруемай, — заявіў былы міністр адукацыі і навукі Кенет Бейкер. — Яе кіраўніцтва непаваротлівае, занадта дорага каштуе і аддаленае ад сваіх кліентаў". Таму ўрад краіны плануе перадаць усю адказнасць у галіне асветы мясцовым уладам. Але многія чыноўнікі заклапочаны, што ўлады ў большасці раёнаў не змогуць дазволіць сабе выконваць спецыялізаваныя праграмы, падобныя да тых, што існуюць для бяздомных дзяцей.

Існаванне бяздомных зусім не займала першага месца ў спісе праблем, перад якімі стаяла М.Тэтчэр: урад сцвярджаў, што гэтай справай павінны займацца мясцовыя органы ўлады.

За 10 гадоў колькасць бяздомных сем'яў у Англіі больш чым падвоілася — з прыкладна 50 тысяч у 1979 годзе да 107 тысяч у канцы 80-х. Так, прынамсі, сцвярджаў амерыканскі "Ньюсуік". Крытыкі злева абвінавачвалі ўрадавую праграму "Права на набыццё" жылля за скарачэнне забеспячэння танным жыллём. Распрацаваная ў 1980 годзе, яна заахвочвала арандатараў жылых дамоў купляць іх; пры гэтым лічылася, што ва ўладальніка дома мацнейшае пачуццё ўласнай годнасці. "Урад верыць у перавагу ўладання домам, у якім жывеш, — гаварыў адзін з прадстаўнікоў урада. — Калі ты валодаеш нерухомасцю, ты больш будзеш пра яе клапаціцца".

Урад спрабаваў абвергнуць заявы аб тым, што недарагія дамы рэдкія, указваючы, што толькі ў Лондане каля 23 тысяч дамоў пустуюць і іх трэба прадаставіць маючым у тым патрэбу. Паводле слоў прадстаўнікоў мясцовых органаў улады, пустуючыя дамы знаходзяцца ў недастаткова добрым стане і патрабуюць затрат на рамонт. М.Тэтчэр нават была вымушана прызнаць, што праблема бяздомных становіцца ўсё больш вострай, і паабяцала выдзеліць 13 мільёнаў фунтаў стэрлінгаў на патрэбы ўладаў, аднак не прапанавала ніякай стратэгіі наконт таго, як змагацца з ростам колькасці бяздомных.

Чыноўнікі ЛУА сцвярджалі, што бяздомнасць параджае нежаданне працаваць. "Бяздомным часта даводзіцца вырашаць мноства праблем, акрамя самой бяздомнасці, — гаварыла Ада Браун, работнік ЛУА. — Вельмі часта пошукі школы для сваіх дзяцей не з'яўляюцца найбольш важнай праблемай для іх". Без аказання ім дапамогі, прадказвалі работнікі агенцтва, усё больш і больш бяздомных дзяцей будуць вырастаць непісьменнымі, і ім немагчыма будзе падабраць работу.

"Ньюсуік" прыводзіў і іншыя негатыўныя прыклады. Напрыклад, Махамед Таліб перавёз сваю сям'ю з ахопленай тады непарадкамі Бангладэш у Англію; у цяперашні час яны жывуць у прадастаўленым ім службай сацзабеспячэння гасцінічным нумары з мінімумам мэблі. Але Таліб ускладае вялікія надзеі ў адносінах да сваіх чатырох дзяцей. "Я хачу, каб яны сталі ўрачамі", — гаворыць ён. Ён можа дабіцца свайго: дзякуючы садзеянню ЛУА, праводзімым рэформам яго дзеці зараз наведваюць школу на рэгулярнай аснове.

Для 14-гадовай Віялет Аруоры адсутнасць дапамогі з боку ЛУА магла б азначаць немагчымасць вучыцца. Аднойчы Віялет, яе маці, 12-гадовая сястра і 2-гадовы брат былі выселены з кватэры, якую займалі. Толькі нядаўна ім удалося знайсці прытулак, а на працягу некалькіх месяцаў яны жылі, перабіраючыся з адной гасцініцы сістэмы сацзабеспячэння ў другую. Ужо гэтага было дастаткова, каб перапыніць навучанне Віялет, аднак у дадатак да гэтага яе маці час ад часу знікала на некалькі дзён, пакідаючы на дзяўчынку-падлетка клопат пра брата і сястру. "Яна старалася не прапускаць школьныя заняткі, але заўсёды спазнялася і была вельмі стомленай, — гаварыў Тэо Фарыдудзін, супрацоўнік ЛУА. — Па сваім характары яна вельмі гаварлівая, жывая дзяўчынка. Але цяжкае становішча ў сям'і, а таксама тое, што ў яе не хапае часу заняцца сабой, вельмі хвалявала яе". Аднойчы ЛУА моцна ўстрывожыла становішча ў гэтай сям'і, і яны дабіліся, каб яе маленькага брата ўладкавалі ў дзіцячую ўстанову. "Вельмі важна, каб яна хадзіла ў школу, таму што гэта ёй дапамагае пазбегнуць прыніжальнага становішча бяздомнага, — гаварыў адзін з супрацоўнікаў ЛУА. — Гэтыя некалькі гадзін у дзень яна можа быць іншым чалавекам, не тым, чым яна бывае ў сваёй сям'і".

Дырэктар бюро па справах бяздомных ЛУА Йэн Элам, як сцвярджала газета, спадзяецца, што яго арганізацыі ўдасца выжыць. Ён вёў шмат перамоў з усімі галоўнымі кіраўнікамі лонданскіх раёнаў. "Групы добраахвотных памочнікаў, а таксама калегі з сацыяльных службаў і ўпраўленняў па ахове здароўя імкнуліся захаваць гэтае бюро, дарэчы, адно на ўвесь Лондан, — гаварыў ён. — Мы не ведаем, што з намі здарыцца ў будучым, але мне ўдаецца заставацца аптымістам і быць упэўненым, што ў той ці іншай форме мы застанемся".

Такі аптымізм, сумесныя намаганні настаўнікаў і работнікаў сацыяльных службаў далі свае станоўчыя вынікі па рэалізацыі рэформы школьнай адукацыі ў Вялікабрытаніі, хоць яна яшчэ і не даведзена да свайго лагічнага канца.

У гэтым артыкуле ўказаны толькі пэўныя праблемы, якія могуць узнікнуць і ўжо ўзнікаюць у нас у краіне, якая таксама рашуча ўступіла на шлях школьных рэформ. Аптымальных рэцэптаў іх вырашэння, вядома, быць не можа. А высновы няхай зробіць для сябе кожны, каму неабыякавыя і дарагія тыя мэты, да якіх мы ідзём.

Уладзімір СЦЯПАНАЎ,
старшы навуковы супрацоўнік
аддзялення параўнальнай
адукацыі Нацыянальнага
інстытута адукацыі.

РЭХА АДНОЙ ПУБЛІКАЦЫІ

ПЕРАТВОРЫМСЯ Ў "ДЗІКАЕ ПОЛЕ"?

Пытанне рубам — "Каго рыхтуем: патрыётаў ці "перабежчыкаў"? — паставіў настаўнік з Украіны Пятрусь Капчык у артыкуле ("НГ" №91 за 12.11.94 г.). Гаворка ідзе пра навучанне польскай мове ў памежных з Польшчай краінах. Аўтара непакоіць, што праз выкладанне пэўнага прадмета адбываецца паланізацыйнае, праметрапольнае ўздзеянне на свядомасць навучэнцаў.

Агульную сітуацыю, як мне здаецца, П.Капчык акрэсліў аб'ектыўна. Сапраўды, "...нельга ператвараць вывучэнне польскай мовы ў палітыку!" Дый не толькі польскай. Тычыцца гэта любой мовы, якая не з'яўляецца дзяржаўнай. А вось дзяржаўная моўная палітыка існаваць павінна.

Спадара Капчыка хвалююць праявы паланізацыі, якія робяцца ўсё больш відавочнымі. Мяне таксама яны непакояць. Але найбольш турбуе ваяўнічая самарусіфікацыя. Магутнай і неабсяжнай краіне-суседцы не трэба нават рупіцца (як гэта робіць нашмат меншая і не такая заможная Польшча) ні пра падрыхтоўку "місіянераў", ні пра выпуск адпаведных падручнікаў для краін-аскепкаў імперыі. Бо мы настолькі "талерантныя", настолькі "інтэрнацыяналісты", настолькі зацятыя супраціўнікі ўласных незалежнасці і мовы, што ў прэтэнзіі на званне "патрыёт Расіі" маглі б пераўзысці хоць Козырава, хоць Жырыноўскага, не кажучы ўжо пра "сярэднестатыстычнага" расіяніна. (Пішу "мы", маючы на ўвазе і сябе. Таму што сёння кожны жыхар Беларусі — вольна ці супраць волі — уключаны ў татальны самазгубны, самазнішчальны працэс ачужыньвання. Бо з нашых падаткаў плацяць заробак і чыноўніку з пазіцыяй чужынца, і педагогу, які ажыццяўляе ачужыньванне моладзі, і журналісту з поглядамі чужынца).

Ці можна ўявіць, каб першая дзяржаўная асоба Краіны Узыходзячага Сонца звярталася да свайго народа не на японскай мове? Ці магчыма, каб брытанская каралева размаўляла са сваім народам не па-англійску?

Ці магчыма ўявіць хоць адну краіну свету, у якой бы адкрыта, нахабна, цалкам легальна — прапагандуючы сваю дзейнасць у дзяржаўных (аплачаных падаткаплацельшчыкамі!) сродках масавай інфармацыі — існавалі шматлікія "саюзы", "саборы", "аб'яднанні", адзіная мэта якіх — знішчэнне беларускай дзяржаўнасці, інкарпарацыя ў іншую дзяржаву?

Ці магчыма ўявіць, каб доктар філасофіі (загадчык кафедры!) быў бы не ў стане не тое што напісаць, а нават прачытаць артыкул на дзяржаўнай мове?

Нідзе, ні ў якой дзяржаве такое ўявіць немагчыма. У Беларусі ўсё гэта існуе! Вось толькі некалькі замалёвак "з натуры".

"Вы что же, не владеете нормальным языком? Говорите на омерзительнейшем наречии и хотите, чтобы вам помогли?"

Гэта не якісьці замежны "місіянер", а ўласны, "сваёй гадоўлі", чыноўнік сустракае наведвальніка ў выканкаме.

"Здаў! Давялося толькі свой рэферат уголас прачытаць. У сінхронным перакладзе на рускую мову. Бо выкладчык сказаў, што почырк у мяне "неразборчивый".

Гэта студэнт педагагічнай ВНУ расказвае, як ён здаваў залік.

"...Почему "День гимназиста" в нашей гимназии был ознаменован Пушкинским вечером? Почему Пушкин? Почему не Мицкевич, не Аполинер, не говоря уже о Гусовском, Богдановиче, Короткевиче? Да и почему сам образ Пушкина в "школьном варианте" подается так, будто моя "русскость" ни у кого не вызывает сомнения? Предполагается, что я русский человек, и как всякий русский человек должна любить Пушкина потому, что он великий русский поэт.

А вот я хотела бы изучать творчество Пушкина в контексте мировой литературы и с учетом того, что я принадлежу к иной, нежели он, нации, и что у меня, в силу этого, может быть иное понимание некоторых вещей.

Вообще-то Пушкина я люблю (Я — личность, и он — личность). Но любовь к Пушкину мне дала моя белорусская семья, а не изучение Пушкина в школьном варианте".

Гэта ўрывак з сачынення па рускай літаратуры (Мінск, кастрычнік 1994 года).

...Настаўнік рускай мовы дае шасцікласнікам заданне: перакласці на беларускую мову верш у прозе І.Тургенева "Русский язык". Пераклад высокамастацкага тэксту — складаная справа нават для прафесіянала. А для школьніка? Затое настаўнік трыумфуе:

— Видите, дети, насколько прекрасен и могуч язык Тургенева! А у вас, у вас-то что получилось!..

І гэта не "засланы" аднекуль з замежжа "місіянер", а наш айчынны педагог, дзяржаўны служачы, заробак якога забяспечаны нашымі падаткамі. Бачыце, як проста: дзіця параўноўвае рускую мову на прыкладзе Тургенева, а беларускую — на прыкладзе свайго не надта ўдалага перакладу. Параўнанне — не на карысць дзяржаўнай мовы... "Педагагічная мэта" дасягнута.

...У дзевятым класе сталічнай школы выкладанне геаграфіі Беларусі ў сярэдзіне чвэрці пераводзіцца на ...рускую мову.

— Так детям легче, да и родители не возражают.

Сапраўды, бацькі ў такіх выпадках пярэчаць рэдка. Наадварот: хто-ніхто з іх ужо аб'ядноўваецца, каб разам дамагацца рускамоўнага выкладання для сваіх дзетак. Бо яны бачаць: у нашай дзяржаве не трэба здаваць экзамен па дзяржаўных мове і гісторыі, каб атрымаць грамадзянства, як гэта робіцца ў ЗША ды шмат дзе ў свеце. Бацькі бачаць: любую вышэйшую дзяржаўную пасаду тут, у гэтай унікальнай краіне, можа заняць чалавек, які не толькі не валодае дзяржаўнай мовай, але публічна яе зневажае. І чым менш лаяльны (а валоданне дзяржаўнай мовай — адна з найпершых праяў лаяльнасці) у дачыненні да сваёй дзяржавы і чым больш "патрыёт" канкрэтнай замежнай дзяржавы той або іншы службовец — тым цяплейшае месца пад сонцам ён зойме. Між іншым, бачаць бацькі і тое, што не дзяржаўным злачынцам, не раскрадальнікам і хабарнікам, а менавіта рупліўцам незалежнасці, абаронцам дзяржаўнага інтарэсу, дзяржаўных мовы і культуры найбольш "дастаецца" і ў жыцці, і ад дзяржаўных сродкаў масавай інфармацыі.

А вось прыклад іншага кшталту.

Напрыканцы кастрычніка ў Мінску прайшла міжнародная навукова-практычная канферэнцыя "Адукацыя і нацыянальна-культурнае Адраджэнне". У ёй бралі ўдзел каля 240 навукоўцаў і практыкаў з Беларусі і замежжа (Літвы, Польшчы, Расіі, Украіны). Грунтоўныя даклады на пленарным пасяджэнні зрабілі міністр адукацыі і навукі В.Стражаў, дырэктар НІА У.Валадзько, дырэктар інстытута агульнай сярэдняй адукацыі РАА (Масква) В.Ляднёў, прафесары Т.Вілех (Люблінскі універсітэт), М.Круkоўскі (БДУ), дацэнт БДУ П.Церашковіч, дырэктар Залескай школы (Гарадзеншчына) П.Рабцаў. Працавалі дзевяць секцый, у якіх толькі дактароў навук было каля дваццаці чалавек. Адукацыйныя стандарты і тэхналогіі, традыцыі, каштоўнасці і перспектывы ў развіцці нацыянальнай адукацыйнай сістэмы, пытанні гуманізацыі, тэорыі і практыкі выхаваўчай работы, набыткі ў галіне гісторыка-педагагічных даследаванняў, псіхалогіі і дэфекталогіі, падрыхтоўкі нацыянальнай інтэлігенцыі, эстэтычна-мастацкага развіцця асобы — вось далёка не поўны пералік абмеркаваных праблем. У асноўным канферэнцыя працавала на дзяржаўнай мове нашай краіны. Нагадваю: гэта была міжнародная навуковая канферэнцыя, на якой разглядаўся комплекс самых розных праблем, і яна ажыццяўляла сваю дзейнасць на беларускай мове. На вялікі жаль, такіх прыкладаў дакладнага выканання моўнага заканадаўства маёй дзяржавы я ведаю няшмат. Чаму?

Ёсць добры і грунтоўны закон аб мовах. Але кожны закон — гэта толькі інструмент ажыццяўлення дзяржаўнай палітыкі. А ці ёсць яна ў Рэспубліцы Беларусь?

Сёння ў нас працягвае ажыццяўляцца ранейшая праметрапольная палітыка былой калоніі: у ахвяру таму, што атрымала назву інтэрнацыяналізм, прыносяцца нацыянальныя каштоўнасці. Але ж інтэрнацыяналізм мае на ўвазе існаванне чагосьці нацыянальнага. І калі лічыцца неабходным мець інтэрнацыянальную палітыку, то значыць, у першую чаргу, трэба падумаць пра палітыку нацыянальную. Дык вось, менавіта нацыянальная палітыка ў нас адсутнічае. А без яе мы так і застанемся інтэр-нацыянальным "дзікім полем" паміж Польшчай і Расіяй, Прыбалтыкай і Украінай.

Ганна ШВЯЦОВА,
рэдактар аддзела
тэарэтыка-метадалагічных
праблем часопіса "Адукацыя
і выхаванне".

НАМ НЯМА ЧАГО ДЗЯЛІЦЬ

Тэма, якую закрануў у сваім артыкуле "Каго рыхтуем: патрыётаў ці "перабежчыкаў"?" спадар Пятрусь Капчык ("Настаўніцкая газета" № 91 ад 12 лістапада 1994 года), вельмі складаная і далікатная. Пасля распаду СССР стварыліся спрыяльныя ўмовы для нацыянальнага адраджэння беларусаў і іншых народаў, што жывуць побач у нашай краіне. Ужо тры гады Беларусь з'яўляецца незалежнай дзяржавай. У якім накірунку будзе разгортвацца працэс нацыянальнага адраджэння? Якімі будуць адносіны паміж народамі-суседзямі? Паспрабую разабрацца са зместам артыкула спадара Капчыка.

Змест артыкула, на мой погляд, толькі часткова адпавядае загалоўку. Спачатку аўтар выдумляе, якую шкоду могуць нанесці палякі, а затым палохае гэтым беларускага чытача. Узяць хаця б тэму "перабежчыкаў". Дастаткова было б пазваніць у адпаведныя дзяржаўныя ўстановы, каб высветліць, у якія краіны выязджаюць з Беларусі "перабежчыкі". Мяркую, што не ў Польшчу. І не палякі складаюць пераважную колькасць эмігрантаў. Людзі едуць у іншыя краіны ў пошуках лепшага жыцця. Патрыятычныя пачуцці не з'яўляюцца галоўнай прычынай, якая вымушае іх зрывацца з абжытага месца.

Яшчэ больш неабгрунтаваным з'яўляецца выкарыстанне тэрміна "паланізацыя" ў адносінах да беларускіх палякаў. Калі мы гаворым, што адбываецца русіфікацыя, то разумеем пад гэтым, што беларусы ці палякі выхоўваюцца не на роднай, а на рускай мове, гісторыі і культуры. Для Беларусі гэта негатыўны працэс. Але зусім іншая справа, калі палякі вывучаюць сваю родную мову, гісторыю і культуру. Дакладней, такую "паланізацыю" неабходна называць адраджэннем нацыянальнай свядомасці палякаў.

Спадар Капчык і іншыя аўтары падобных публікацый не прыводзяць аніводнага прыкладу паланізацыі беларусаў ці рускіх на Беларусі ў цяперашні час.

Для кожнага чалавека, незалежна ад умоў жыцця, нацыянальнасці і выхавання, радзімай з'яўляецца тое месца, дзе ён нарадзіўся і вырас. Напрыклад, вядомы мастак Марк Шагал на ўсё жыццё захаваў любоў да роднай Віцебшчыны. Славуты паэт Адам Міцкевіч лічыў сваёй радзімай не Польшчу, а тую краіну (Вялікае княства Літоўскае), у якой знаходзяцца мілыя яго сэрцу куточкі Навагрудчыны. Менавіта іх ён апеў у сваёй паэзіі.

Не магу пагадзіцца з разважаннямі аўтара і аб польскіх патрыятычных вершах. Большасць з іх была створана ў тыя часы, калі Польшча знаходзілася пад іншаземным прыгнётам. Гэта здабытак польскай літаратуры, гісторыі, культуры. Нельга ўявіць сабе, каб нацыянальна свядомы паляк не быў знаёмы з такімі вершамі. Падобныя вершы ёсць і ў беларусаў, і ў іншых народаў. Палякі маюць права ганарыцца сваёй гістарычнай радзімай, якая выстаяла ў цяжкай барацьбе. Гэты гонар не перашкаджае, а наадварот, дапамагае любіць сваю Бацькаўшчыну — Беларусь. Вядома, што чалавек, які не любіць свой народ, не будзе шанаваць і іншыя народы.

Ніхто не мае права павучаць людзей, на якой мове яны павінны размаўляць паміж сабой. А калі паспрабуе зрабіць гэта, то можа атрымаць рэзкі адпор. Ці не так было ў канфлікце з настаўніцай Валянцінай? Не верыцца, што дарослы чалавек, тым больш настаўніца, можа так выказвацца аб беларускай мове?

На працы людзі карыстаюцца той мовай, якую патрабуе начальства. Настаўнікі не вінаватыя ў тым, што не выкладаюць на беларускай мове. Калі б дзяржава альбо кіраўніцтва навучальных устаноў запатрабавала, то настаўнікі хутка пачалі б выкладанне на беларускай мове.

У беларускай меншасці ў Польшчы, як і ў польскай меншасці на Беларусі, ёсць свае праблемы. Але ж яны не з'яўляюцца невырашальнымі. Вядуцца перамовы на дзяржаўным узроўні паміж Беларуссю і Польшчай, заключаюцца двухбаковыя пагадненні. Ёсць законныя і дэмакратычныя шляхі для вырашэння ўсіх супярэчнасцей, цяжкасцей і непаразуменняў, што звязаны з выкладаннем на польскай мове ў Беларусі і на беларускай мове ў Польшчы.

Беларускаму, рускаму, польскаму і іншым народам на Беларусі няма чаго дзяліць. Неабходна разам шукаць шляхі для пабудовы незалежнай, квітнеючай дзяржавы, у якой усе народы будуць жыць у згодзе.

Тадэвуш ПЯРКОЎСКІ,
старшы выкладчык кафедры
агульнай фізікі фізічнага
факультэта БДУ.

Каго рыхтуем? Не ведаем і ведаць не жадаем

Не першы раз задумваюся: ці чытаюць, прычым пастаянна, самі, а не карыстаюцца аглядамі, начальнікі і чыноўнікі высокіх рангаў з Вярхоўнага Савета, Саўміна, з прэзідэнцкага акружэння дый нават з Міністэрства адукацыі "Настаўніцкую газету"? Ці з'яўляецца хоць адзін з іх падпісчыкам "Настаўніцкай газеты"?

Чаму так стаўлю пытанне? Па дзвюх прычынах. Па-першае, таму, што сумняваюся ў станоўчым адказе. Бо калі б яны сістэматычна чыталі газету настаўнікаў, то, зразумела, былі б пэўныя вынікі, зрухі хаця б па самых балючых, самых важных пытаннях, што ўздымаюцца на старонках газеты, самых надзённых. Пакуль жа ніякай рэакцыі не бачу. На жаль.

Па-другое, відаць, гэтыя ж чыноўнікі ніяк не могуць зразумець, уявіць, што жыццё (маральнае, духоўнае, эканамічнае, фізічнае) жыхароў дваццаць першага стагоддзя будзе залежаць не ад іх, а ад усіх нас! Іменна ад нас. Якім мы яго зробім, такім яно і будзе. Які закладзем падмурак, такая будзе і моц яго. "Настаўніцкая газета" якраз сёння і ўздымае тыя праблемы, пытанні, якія менавіта закладваюць ці, правільней сказаць, павінны закладваць вось гэты моцны, надзейны падмурак будучага нашых дзяцей і ўнукаў. Вось чаму газета павінна быць на службовым стале, у кожнай кватэры кожнага высокапастаўленага чыноўніка, калі ён жыве і жадае жыць не толькі для сябе і сваіх нашчадкаў, але і для ўсяго беларускага народа, сваёй Бацькаўшчыны.

Я не лічу, што адна толькі "Настаўніцкая газета" ў гэтым плане падае свае матэрыялы. Зразумела, некаторыя таксама многа робяць, але ў іншым аспекце, разглядаюць іншыя праблемы і пытанні, мо не другарадныя, але і не найважнейшыя.

Каб не быць галаслоўным, прапаную ўважліва прачытаць пісьмо-споведзь пад назвай "Каго рыхтуем: патрыётаў ці "перабежчыкаў"?, якое было змешчана ў "Настаўніцкай газеце" №91 за 12 лістапада бягучага года, аўтарам якога з'яўляецца настаўнік-філолаг, выкладчык рускай і польскай моў сярэдняй школы № 1 г. Ізяслава Хмяльніцкай вобласці Пятрусь Копчык.

Прачытаўшы двойчы, двойчы хачу і сказаць. Першае: згодны з аўтарам пісьма, што ў яго адрас могуць "пасыпацца лісты-пратэсты ў адказ" на яго ліст. А, з другога боку, не, не згодзен. Бо тыя ж, хто здольны запратэставаць, у рукі не бяруць "Настаўніцкую газету", а не тое што чытаюць яе. Іншая справа, калі ім данясуць што-небудзь, тады яны толькі прачытаюць. Але ж чым будуць крыць яны, якімі козырамі?

Што яшчэ я хачу сказаць аўтару ліста? Дзякуй, Пятрусь, за шчырасць, праўду, розум, клопат. Дзякуй, браце! Вось бы паболей было такіх Петрукоў не толькі сярод настаўнікаў, але і ў вышэйшых эшалонах улады. Ды й у нізах яны ой як патрэбны. На жаль, іх так не хапае, іх так мала: смелых, адкрытых, шчырых, клапатлівых.

Каштоўнасць ліста Петруся Капчыка ў тым, што ён, як добры доктар, гаворыць: лепей хваробу папярэдзіць, не дапусціць, чым яе пасля лячыць. Больш таго, аўтар ліста гаворыць, раіць, як менавіта і што трэба зрабіць, каб не патрабавалася "хірургічнае ўмяшанне". Ліст яго вельмі своечасовы, вельмі каштоўны, бо хвароба вось-вось учэпіцца. Пятрусь Капчык піша: польскую мову па жаданні можа вывучаць гэтаксама, як і рускую ды іншыя мовы суседніх з беларусамі народаў, кожны з грамадзян Беларусі. Бо чым больш моў ведае чалавек, тым ён багацейшы. Але нельга ператвараць вывучэнне польскай мовы ў палітыку! Горкі вопыт "русіфікацыі" мы ўжо праходзілі. А ў Беларусі, на мой погляд (дай Бог, каб я памыляўся), ён яшчэ не спынены, таму мы не павінны дапусціць яшчэ і "паланізацыі".

Пярэчыць ці адмаўляць гэтыя думкі і вывады Капчыка наўрад ці патрэбна, а тым больш нешта даказваць сваё. Наадварот, мы бачым, што ў апошні час працэс адраджэння роднай мовы прыпыніўся, а русіфікацыя ўзмацняецца. Паступова мацнее ўплыў і з боку заходняга суседа. І адмаўляць ці не бачыць гэтага — значыць свядома крывіць душою або быць не патрыётам Бацькаўшчыны, а тым жа манкуртам.

Я лічу, што Міністэрству адукацыі і навукі ёсць неабходнасць і патрэба заняцца гэтым пытаннем, бо гэта яго кроўная справа, і тэрмінова паправіць, накіраваць у тым напрамку, які б адпавядаў інтарэсам нашай дзяржавы, а не наадварот.

Іван ГОВАР.

"Вялікае будаўніцтва" — так называлася незвычайнае дзіцячае свята, якое не так даўно праходзіла ў Рускім дзяржаўным акадэмічным тэатры. Тры дні больш як чатыры тысячы дзяцей будавалі вялікую Вавілонскую вежу вышынёй амаль у тры метры. У незвычайным будаўніцтве было выкарыстана больш як 2 мільёны левакубікаў арыгінальнай канструкцыі.

Ідэя правядзення гэтай гульні нарадзілася ў Літве. Аднолькава радасна прымалі ўдзел у свяце "Вялікае будаўніцтва" дзеці Вільнюса, Варшавы, Берліна. З радасцю сустрэлі свята і ў Мінску. Прынялі ўдзел у ім і дзеці-інваліды, выхаванцы дзіцячых дамоў. Гэтым юным "будаўнікам" дацкая фірма "Лего" — арганізатар правядзення свята "Вялікае будаўніцтва" — падарыла фірменных канструктараў на суму больш як 30 тысяч даляраў.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Прышвін пісаў у Паставы

Споўнілася 20 гадоў Пастаўскаму раённаму краязнаўчаму музею. Сюды прыходзяць не толькі жыхары раёна, але прыязджаюць і турысты з розных куткоў Беларусі, блізкага замежжа.

Тут наведвальнікі знаёмяцца з матэрыяламі археалагічных раскопак, праведзеных на тэрыторыі Пастаўшчыны, фотаздымкамі пабудоў Тызенгаўза XVIII стагоддзя і інш.

Не могуць не выклікаць цікавасці каштоўныя экспанаты: пісьмы пісьменнікаў М.Калачынскага, М.Прышвіна пастаўскаму садаводу-мічурынцу І.П.Сікору, перапіска паэта-земляка У.Дубоўкі з вучнямі адной са школ раёна, кніга з яго аўтографам.

Канстанцін КАРНЯЛЮК,
краязнаўца.

"Сябрына"

Пад такім дэвізам прайшоў першы тур спаборніцтваў турыстаў Рэспублікі. У іх бралі ўдзел 29 каманд з усіх абласцей краіны. Мэта спаборніцтваў — папулярызацыя турызму сярод навучэнскай моладзі, павышэнне спартыўнага і тэхнічнага майстэрства, выяўленне мацнейшых.

У спаборніцтвы было ўключана сем этапаў. Паспяховае пераадоленне кожнага з іх патрабавала ад юных турыстаў адпаведных навыкаў, умення правільна разлічваць свае сілы і магчымасці, умелага выкарыстання турыстычных прылад, праяўлення волі, майстэрства.

Спаборніцтвы паказалі нядрэнную спартыўную падрыхтоўку каманд. Першае месца заняла каманда "Зніч-1" сярэдняй школы №190 Мінска, другое і трэцяе месцы — каманды мінскага гарадскога цэнтра дзіцяча-юнацкага турызму і экскурсій.

Юныя турысты рыхтуюцца да правядзення другога тура спаборніцтваў, які адбудзецца ў лютым будучага года.

Мікалай ГЕРАСІМЕНКА.

Падарунак трэнеру

Па традыцыі першынство Беларусі па спартыўнай акрабатыцы сярод школьнікаў праводзілася ў гімнастычнай зале Рэспубліканскага Палаца піянераў і школьнікаў. Больш як 80 юных спартсменаў амаль з усіх абласцей удзельнічалі ў прыгожых спаборніцтвах.

Менавіта ў гэтым годзе споўнілася 45 гадоў дзіцячай спартыўнай акрабатыцы, якая пачалася ў Палацы. Дагэтуль тут успамінаюць добрым словам першых педагогаў цэнтра дзіцячай акрабатыкі Канстанціна Булая і Віктара Ржэуцкага, якія вырасцілі цэлую кагорту моцных спартсменаў.

Іх пачэсную справу з поспехам працягвае Георгій Трусаў, які з 1954 года працуе тут педагогам-трэнерам юных акрабатаў.

Роўна праз 20 год з пачатку яго дзейнасці выхаванец Георгія Трусава, Вадзім Біндлер, на міжнародных спаборніцтвах упершыню бліскуча выканае складанейшы элемент акрабатыкі — трайное сальта. Імя гэтага гімнаста ўвойдзе ў гісторыю сусветных спартыўных дасягненняў.

У час апошняга першынства па спартыўнай акрабатыцы заслужанаму трэнеру Георгію Трусаву споўнілася 55 год. Юны акрабат Яўген Аўтушэнка зрабіў прыемны падарунак свайму настаўніку — выйшаў пераможцам сярод спартсменаў старэйшай групы школьнікаў. А ў камандным заліку першае месца занялі юныя гімнасты дзіцяча-спартыўнай школы №3 Мінска.

Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

НГ-інфарм

СВЕЖЫЯ ЧАСОПІСЫ

"Народная асвета"

Апошні ў гэтым годзе, дванаццаты, нумар часопіса адкрываецца артыкулам прарэктара па навучальнай рабоце Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі А.Чарняк, прысвечаным удасканаленню і развіццю дзейнасці метадычных устаноў Рэспублікі Беларусь у сучасных умовах у сувязі з адраджэннем нацыянальнай сістэмы адукацыі і выхавання вучнёўскай моладзі.

Пад рубрыкай "Арганізацыя народнай адукацыі" надрукаваны артыкулы дырэктара крупскай сярэдняй школы №2 Д.Караня "Педклас — эфектыўная форма дыферэнцыяцыі навучання", настаўніка Мацькавіцкай сярэдняй школы Вілейскага раёна І.Камеля "Вучобай трэба кіраваць".

Артыкул дацэнта кафедры псіхалогіі Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта В.Багаслоўскай і псіхолага гродзенскай сярэдняй школы №27 А.Ткацэвіч "Уяўленні педагогаў аб "цяжкіх" школьніках" змешчаны пад рубрыкай "Пытанні педагогікі і псіхалогіі".

Выхаваўчай працы з вучнёўскай моладдзю і рабоце з сям'ёй прысвечаны артыкулы дацэнта кафедры педагогікі Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта, кандыдата педагагічных навук В.Дарошкі "Чалавек — асноўны фактар" і члена камісіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь па адукацыі і культуры, старшага выкладчыка кафедры сацыяльнай педагогікі і прафесійнага майстэрства Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта А.Нікaнчука "Сацыяльны педагог і сям'я".

Планаванне ў нумары прадстаўлена праграмай курса экалогіі для гімназій, а таксама праграмай факультатыўнага курса "Асновы эканамічнага краязнаўства" для 9-га класа.

У дапамогу настаўнікам-славеснікам надрукаваны артыкул дацэнта кафедры рускай мовы Белдзяржуніверсітэта, кандыдата філалагічных навук А.Долбік "Рэалізацыя камунікатыўна-дзейнаснага падыходу пры вывучэнні складаназлучанага сказа". Выкладчыкам геаметрыі адрасуецца артыкул настаўніка Глінкаўскай сярэдняй школы Столінскага раёна Ю.Царыка "Метад каардынат пры рашэнні некаторых задач". Педагогам, якія займаюцца пазакласнай работай з вучнямі, прапануецца артыкул дацэнта кафедры агульнай фізікі Белдзяржуніверсітэта, члена журы Рэспубліканскай алімпіяды па фізіцы Г.Кямброўскага "Фізічны эксперымент на алімпіядах" і заканчэнне артыкула Я.Мяшэчкі "Сістэма назіранняў у навакольным асяроддзі па геаграфіі". Выкладчыкам вышэйшых педагагічных навучальных устаноў адрасаваны артыкул прарэктара па навучальнай рабоце Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага універсітэта Н.Баранавай "Рысы новых мадэлей адукацыі".

Уладзімір ЯКУБОВІЧ.

АКЦЫЯ "НАШЫ ДЗЕЦІ"

Па ініцыятыве Міністэрства адукацыі і навукі пры падтрымцы кіраўніцтва краіны напярэдадні Новага года праводзіцца дабрачынная акцыя "Нашы дзеці" для дзяцей-сірот, а таксама для дзяцей, якія пазбаўлены сямейнага акружэння або апынуліся ў іншых неспрыяльных умовах ці экстрэмальных сітуацыях.

Кіраўнікі міністэрстваў, іншых цэнтральных органаў кіравання аблвыканкамаў і Мінскага гарвыканкама возьмуць удзел у гэтай акцыі, наведаюць дзіцячыя дамы, у тым ліку сямейнага тыпу, школы-інтэрнаты, апякунскія (прыёмныя) сем'і, бальніцы, павіншуюць дзяцей з Новым годам, Калядамі, уручаць ім падарункі, пазнаёмяцца з існуючымі сёння праблемамі аховы дзяцінства, будуць шукаць шляхі іх вырашэння.

У Мінскім Доме афіцэраў для гэтых дзяцей прайшоў дабрачынны канцэрт "Зоркі беларускай эстрады — дзецям".

Прэс-цэнтр
Міністэрства адукацыі і навукі.

ЧАРГОВЫ НУМАР ЗБОРНІКА

Снежаньскі нумар "Зборніка нарматыўных дакументаў Міністэрства адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь" прапануе сваім чытачам азнаёміцца з загадам міністэрства "Аб зацвярджэнні інструкцыі аб парадку падлічэння стажу работы па спецыяльнасці асноўных катэгорый спецыялістаў і кіраўнікоў устаноў і арганізацый, якія адносяцца да галіны "Адукацыя".

Да ведама педагагічных работнікаў краіны даводзіцца Парадак увядзення ў дзеянне Пераліку спецыяльнасцей, спецыялізацый і кваліфікацый вышэйшых навучальных устаноў.

Друкуецца таксама Пералік дакументаў, якія былі надрукаваны ў Зборніку на працягу 1994 года.

Рэдакцыйная калегія.

Сустрэча з Радай дырэктараў

На сустрэчы з Радай дырэктараў Мінска, якую правёў міністр адукацыі і навукі прафесар В.Стражаў, былі абмеркаваны надзённыя праблемы педагогаў. У асноўным яны датычылі эканамічнага становішча работнікаў сферы.

Востра стаяла пытанне і пра тое, які статус мае зараз дырэктар, якія функцыі ўскладзены на яго ў працэсе арганізацыйна-педагагічнай і метадычнай дзейнасці. Большасць дырэктараў "скардзілася" міністру на вялікую колькасць праверак, што праводзяцца самымі рознымі інстанцыямі, пачынаючы з санітарных службаў і заканчваючы пракуратурай. Ад іх не паспяваюць адбівацца школы, часам такія частыя праверкі перашкаджаюць навучальна-выхаваўчаму працэсу.

Адзначалася, што на сёння педагагічныя калектывы павінны ўсвядоміць, ацаніць і абагульніць тое, што адбываецца ў рэфармаванні нацыянальнай школы. Гэтага патрабуе час, гэтага вымагаюць адукацыйныя патрэбы грамадства. Захаваць у складанай эканамічнай сітуацыі ствaральную сілу пераўтварэнняў, не згубіць галоўнае, правільна размеркаваць, знайсці адпаведнае часу — стрыжань размовы, якую вёў міністр. Дыскусійнай стала прапанова аб скасаванні адзнакі ў пачатковай школе.

Разам з тым востра паўсталі пытанні пра наданне школе большай самастойнасці, пошукі магчымасцяў зарабляць грошы, падаткаабкладанне, кадравае забеспячэнне школ настаўнікамі замежнай, беларускай мовы і фізічнага выхавання, заключэнне з дырэктарамі кантрактаў, перыядычныя выданні і падручнікі. Абмяркоўваліся стратэгічныя напрамкі развіцця адукацыі. Міністр В.Стражаў падкрэсліў, што сёння дзейнасць школы больш накіравана на падрыхтоўку вучняў для паступлення ў ВНУ. Гэта не зусім правільна. Школа павінна задаволіць адукацыйныя запыты, даць ім магчымасць вучыцца і навучыцца. І справа кожнага пасля атрымання базавай адукацыі — зрабіць свой выбар.

Міністр зарыентаваў удзельнікаў размовы на паступовасць і пераемнасць правядзення рэформы ў школе. Ніхто не прыспешвае настаўніка кінуцца з галавой у хуткія пераўтварэнні.

Рада дырэктараў Мінска падтрымала захады міністра. Падкрэслівалася карысць такіх рабочых сустрэч. В.Стражаў паабяцаў сустрэцца з удзельнікамі ў чарговы раз у лютым 1995 года.

Віктар ІЎЧАНКАЎ.

НГ-інфарм

Тэлебачанне на ўроку

ПАЗАКЛАСНАЕ ЧЫТАННЕ
СЯБРУЙЦЕ З "ВЯСЁЛКАЙ"

26, 27 снежня — 3 клас

З дапамогай тэлебачання вучні "пабываюць" у рэдакцыі часопіса "Вясёлка". Яго галоўны рэдактар Уладзімір Ліпскі пазнаёміць трэцякласнікаў з супрацоўнікамі выдання, з яго героем Васем Вясёлкіным. Школьнікі даведаюцца, як робіцца часопіс і хто гэтым займаецца, што новае чакае іх у рубрыцы "Наша спадчына", творы якіх пісьменнікаў прачытаюць чытачы на старонках "Вясёлкі" у новым, 1995 годзе, пра новы конкурс "Малюнак у падарунак".

У перадачы прагучаць некаторыя творы аўтараў часопіса.

Аўтар — Мікола МАЛЯЎКА.

МУЗЫКА
МУЗЫЧНЫ ВОБРАЗ

27, 28 снежня — 7 клас

Тэма раскрываецца на прыкладах твораў беларускіх кампазітараў. Вядучая падкрэслівае, што з дапамогай музычнага вобраза кампазітар адлюстроўвае навакольны свет, жыццё людзей, іх характары і пачуцці. Адзінаму музычнаму вобразу можа быць прысвечаны цэлы твор ці, наадварот, адзін музычны твор можа ўтрымліваць шэраг розных вобразаў.

У перадачы будуць выкарыстаны творы Л.Мурашкі — "Роздум", Ул.Помазава — "Вясковыя музыкі", А.Багатырова — арыя Кузьміча з оперы "У пушчах Палесся", Я.Глебава — балет "Ціль Уленшпігель" (сцэна "Павукі"), І.Лучанка — песня "Бяроза" і некаторыя іншыя.

Аўтар і вядучая — музыказнаўца Ж.ЦЫРКУНОВА.

Перадача падрыхтавана ў 1993 годзе.

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ
АБАРОНА БРЭСЦКАЙ КРЭПАСЦІ

29, 30 снежня — 9 клас

Перадача пачынаецца кінакадрамі старой крэпасці, даваеннымі фотаздымкамі маладых афіцэраў, іх сем'яў, салдат. На экране — пажоўклыя старонкі пісьмаў воінаў, якія служылі ў гарнізоне Брэсцкай крэпасці напярэдадні вайны. Дакументальная кінахроніка пераносіць гледача ў апошнія гадзіны мірнага чэрвеня 1941 года.

Наступае 22 чэрвеня, 4 гадзіны раніцы... Налёт фашысцкай авіяцыі, залпы артылерыі, выбухі бомбаў... Абаронца крэпасці Г.С.Макараў успамінае пра першыя гадзіны вайны.

Завяршаецца перадача панарамай сучаснага выгляду мемарыяльнага комплексу "Брэсцкая крэпасць-герой", партрэтаў абаронцаў, якія захоўваюцца ў музеі і крэпасці.

Перадача створана і запісана ў 1991 г. Брэсцкай студыяй тэлебачання.

Смуткуе Бацькаўшчына

Беларускае прыгожае пісьменства, гуманістычная навука, нацыянальная культура панеслі цяжкую страту: памёр Уладзімір Андрэевіч Калеснік, слынны вучоны-літаратуразнавец, пісьменнік, педагог, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, заслужаны работнік вышэйшай школы Беларусі, мужны патрыёт нашае шматпакутнае Бацькаўшчыны. Асірацела сям'я. Асірацела асяроддзе навукоўцаў-выкладчыкаў і літаратараў найперш Берасця і Берасцейшчыны, краю, дзе ён 40 гадоў жыў і працаваў, дзе, будучы загадчыкам кафедры педінстытута, выхаваў не адно пакаленне настаўнікаў, быў і застаўся ўзорам беларускага інтэлігента, чалавекалюба і працалюба, узорам сумленнага служэння беларускай нацыянальнай ідэі.

Яго прысутнасць азначала ўплыў.

Носьбіт духоўнасці, яе самаадданы апостал, У.А.Калеснік энергіяй свайго інтэлекту, эрудыцыі сілкаваў душы людзей, узнімаў іх, як сонца ўзнімае ўсё жывое, даваў магчымасць адрываць вочы ад жыцейскіх клопатаў і пераносіцца ў вялікі і вабны свет мудрасці і хараства, скажам, Францішка Скарыны і Міколы Гусоўскага, ці ў свет надзіва багатай, іскрыстай і ўдумлівай, часам шчымлівай, прозы Янкі Брыля, цудоўнай размаітай паэзіі Ніны Мацяш, Міхася Рудкоўскага, Алеся Разанава, ці ў свет "мудрага непісьменнага пісьменніка" казачніка Рэдкага... Так было ў сцюжы і маразы, адлігі і слоту, у гады перагібаў, вакханаліі і хаосу. Праз ліхалецце класавай барацьбы, драму сялянства і трагедыю інтэлігенцыі, праз пекла вялікай айчыннай бяды, страшны разбуральны час дэнацыяналізацыі, нядрэмнай ідэалагічнай пільнасці пранёс Уладзімір Калеснік сваю ўражлівую і гарманічную, ці, калі можна так сказаць, паліфанічную душу і падарыў свету творы высокай мастацкай пробы. Ён валодаў рэдкасным дарам, здольнасцю аднолькава цікава і маштабна напісаць пра творчасць і самога творцу; у яго кнігах, прадмовах да кніг, у літаратурных партрэтах, нарысах, артыкулах, створаных вялікім сэрцам і глыбокім розумам, мы знаходзім нямала ўзораў менавіта такой сінхроннасці, двуадзінства творчасці і творцы, калі гаворка ідзе, напрыклад, пра Уладзіміра Жылку, Валянціна Таўлая, Міколу Засіма, Фёдара Янкоўскага, Рыгора Раманавіча Шырму, Максіма Танка, Янку Брыля, Ніла Гілевіча, Уладзіміра Караткевіча, Ніну Мацяш, Алеся Каско. Дапытліваму чытачу ён няўтомна паказваў неардынарныя, змястоўныя постаці на шырокім фоне народнага жыцця, грамадскіх падзей, гісторыі, на фоне айчыннай культуры, літаратурнага творчага працэсу Беларусі і ўсяго свету.

Ідэалагічныя халопы-пастухі кантралявалі яго творы на дарозе да чытача, ім карцела згладзіць вострыя вуглы, зняць "лішнія" раздзелы і старонкі, не раз учынялі яны такое калецтва. Але і ў тых умовах яму ўдавалася ахоўваць мастацкае слова і фальклор ад наскокаў вульгарных тэарэтыкаў і іх тэорый, аберагаць праўду мастацтва.

З'яваю ў літаратуры станавіліся не толькі грунтоўныя даследаванні, але і палемічныя артыкулы ў перыёдыцы. У.А.Калеснік імкліва рос як майстар слова. Ад "Паэзіі змагання" ён дарос да "Усяго чалавечага". Вышэй і глыбей сягала думка, больш вобразнаю рабілася мова; дзякуючы крушэнню таталітарызму, паслабленню ідэалагічнага глуму і кантролю, пачалі знявечаныя творы вяртацца з рэанімацыі, ісці да чытача.

Ужо ў цяжкім стане здароўя ён працаваў над партызанскаю кнігай "Блакада" (часопіс "Беларусь", №№ 8—12), прасякнутай мужнасцю і любоўю аўтара да сумленных змагароў за свабоду краіны і нянавісцю як да захопнікаў, так і да камандзірскага тупога дыктату і подласці. Над кнігаю, гранічна праўдзівай, напоўненай жорсткімі жыццёвымі рэаліямі.

У.А.Калеснік поруч з Алесем Адамовічам і Янкам Брылём стварaў унікальную кнігу "Я з вогненнай вёскі..." І гэта быў не першы прыклад плённага сааўтарства. Раней, у 1962 годзе, ён у сааўтарстве з Фёдарам Янкоўскім выдаў кнігу "Вусная мова і выразнае чытанне".

Бог даў Уладзіміру Калесніку незвычайны дар гармоніі, вытанчаны мастацкі густ. Дзякуючы Уладзіміру Андрэевічу на кафедры беларускай літаратуры Брэсцкага педінстытута ўпоравень з іншымі навукамі пайшло і выразнае чытанне, бо ён добра ведаў цану мастацкага слова, не прамямленага будучым настаўнікам, а прамоўленага выразна, прыгожа. Талент У.А.Калесніка быў шматгранны. Мала хто ведае, які ён быў цудоўны разьбяр і мастак, якая пяшчотная на яго карцінах родная прырода! А які выдатны ён быў мастак-фатограф!

Годна ішоў па зямлі ён, Настаўнік, вучыў годнасці іншых, дужа дбаў пра нацыянальную свядомасць беларусаў.

Пры ўсёй сваёй велічы быў ён сціплым чалавекам. Пад сваім імем ніколі не ставіў высокіх званняў лаўрэата ці заслужанага... І не насіў ордэнаў і медалёў. А быў узнагароджаны ордэнам "Вялікай Айчыннай вайны" І ступені, "Знакам пашаны" і ордэнам "Дружбы народаў", дзевяццю медалямі.

Ды галоўнае, вядома, не ўзнагароды і не званні. Галоўнае цяпер — багатая духоўная спадчына, якая застанецца народу на памяць пра яго вернага сына. Яе руплівы і апантаны стваральнік пайшоў на вечны спачын. Няхай жа будзе пухам яму родная зямля, якую ён так шчыра любіў!

Васіль ЖУКОВІЧ.

ЁСЦЬ НАВУКА ЧАЛАВЕЧНАСЦІ...

ГОД СЯМ'І ЗАКАНЧВАЕЦЦА. АЛЕ ПРАБЛЕМЫ СЯМ'І ЗАСТАЮЦЦА. ДЫК, МОЖА, ВАРТА АБ'ЯВІЦЬ КАЛІ НЕ СТАГОДДЗЕ, ТО ХАЦЯ Б ДЗЕСЯЦІГОДДЗЕ СЯМ'І?

У лістападзе 1993 года Вярхоўным Саветам прыняты Закон "Аб правах дзіцяці". Ён базіруецца на Канвенцыі аб правах дзіцяці, Канстытуцыі Беларусі, вызначае прынцыпы дзяржаўнай палітыкі ў адносінах да дзіцяці, правы і абавязкі дзяржаўных органаў, устаноў, прадпрыемстваў і арганізацый, грамадскіх арганізацый і грамадзян па ахове дзяцінства.

Зацікаўленымі органамі ў нашым раёне праводзіцца мэтанакіраваная работа па выкананню гэтага Закона. На пасяджэнні рады па адукацыі разглядалася пытанне аб задачах педкалектываў школ і дашкольных устаноў па рэалізацыі Закона, а на пасяджэнні выканкама райсавета — аб рабоце па ахове дзяцінства ў раёне.

Пытанні аховы дзяцінства, забеспячэння правоў дзіцяці каардынуе і вырашае аддзел адукацыі райвыканкама. Педкалектывы падтрымліваюць пастаянныя кантакты з інспекцыяй па справах непаўналетніх, судом, пракуратурай, РАУС, райбальніцай, ЗАГСам, прадпрыемствамі. Пастаянна вывучаецца стан спраў у "цяжкіх" сем'ях, вырашаюцца пытанні адлучэння дзяцей ад бацькоў, якія страцілі і маральныя, і юрыдычныя правы на іх выхаванне.

У аддзеле адукацыі сёння стаіць на ўліку 39 непаўналетніх. 19 з іх пражываюць у Уздзе, астатнія — на вёсцы. 18 сем'яў, у якіх выхоўваюцца 23 дзіцяці, маюць статус апякунскіх. На апякаемых дзяцей выплачана ў гэтым годзе амаль 5 мільёнаў рублёў.

Значную работу праводзяць грамадскія арганізатары па ахове правоў дзіцяці. Яны кантралююць умовы жыцця і выхавання дзяцей, складаюць акты абследавання, сочаць за расходаваннем грашовых сродкаў і г.д.

У апошнія пяць гадоў прыкметна палепшыліся ўмовы для выхавання і навучання дзяцей у школах: удасканальваецца аздараўленчая і фізкультурна-масавая работа, назіраецца тэндэнцыя зніжэння захворваемасці ў дзіцячых дашкольных установах. На падзешаўленне харчавання школьнікаў сёлета выдаткавана больш як 146 мільёнаў рублёў.

Варта асобна сказаць аб грамадскіх інспектарах па ахове дзяцінства. На гэтыя пасады падабраны самыя адказныя, умелыя педагогі, якія праяўляюць аб дзецях, што засталіся без апекі, сапраўды бацькоўскія клопаты. Гэта Аляксандр Іосіфавіч Брылеўскі з Нёманскай, Анатоль Анатольевіч Гаўрышчук з Лашанскай, Марыя Аляксандраўна Кульбіцкая з Ліцвянскай, Валянціна Фёдараўна Чарнюк з Цялякаўскай, Марыя Віктараўна Клемянок з Таўкацэвіцкай школ.

Добрасумленна, як правіла, адносяцца да сваіх абавязкаў апекуны. Яны сапраўды замянілі дзецям бацькоў, стварылі ім нармальнае жыццё. Гэта, у прыватнасці, датычыць сям'і Ірыны Афанасьеўны Нічыпаровіч з вёскі Галавачы, якая амаль з пялёнак выхоўвае пяцёра дзяцей, сям'і Наталлі Рыгораўны Валчэцкай з г.п.Узда, якая выхоўвае чацвёра дзяцей, і многіх іншых.

Не забываюць аб непаўналетніх, што жывуць на іх тэрыторыях, сельскія Саветы. Дастаткова сказаць, што пытанні аховы правоў дзяцей, узаемадзеяння Саветаў, школ, працоўных калектываў, грамадскасці заслухоўваліся на сесіях у Ліцвінскім, Цялякаўскім, Сямёнавіцкім, Нёманскім, Азёрскім, Уздзенскім сельскіх Саветах. Можна смела сказаць, што ў гэтых, а таксама ў гарпасялковым Савеце склалася адладжаная сістэма ў рабоце па ахове правоў дзіцяці.

Разам з тым поспех у гэтай справе будзе толькі тады, калі яна робіцца ва ўзаемадзеянні з усімі зацікаўленымі службамі. На жаль, так атрымліваецца не заўсёды. Напрыклад, тэрытарыяльнае медыцынскае аб'яднанне ніяк не можа вырашыць поўнасцю пытанне аб паглыбленым медаглядзе апякаемых дзяцей.

У раёне жыве 52 дзіцяці-інваліды. Яны, як і дзеці-сіроты, патрабуюць асаблівага падыходу. Але не заўсёды настаўнікі ведаюць пра такіх дзяцей. Таму ім патрэбна дапамога медыкаў. Недастатковы кантроль педагагічных калектываў і за паводзінамі вучняў у пазаўрочны час. Ды і бацькоўская грамадскасць нярэдка ўхіляецца ад вырашэння школьных пытанняў. У выніку сёлета непаўналетнімі здзейснена 10 злачынстваў, зарэгістравана нямала выпадкаў п'янства, хуліганства, крадзяжоў. На жаль, у рэдкіх выпадках на пасяджэннях выканкамаў Саветаў, на сесіях абмяркоўваюцца пытанні выхавання дзяцей у канкрэтных сям'ях, няма спросу з бацькоў правапарушальнікаў.

Многае трэба яшчэ зрабіць па ўмацаванні матэрыяльнай базы аздараўленчых устаноў, у прыватнасці летніка ў Магільным, некаторых школ.

На зыходзе 1994 год — Год сям'і. Падзеі папярэдніх і гэтага года ў многіх краінах СНД і ў нас канчаткова пераканалі ў тым, што шчаслівае дзяцінства залежыць у многім ад сямейнага дабрабыту. Сучасная сям'я, акрамя традыцыйных, уласцівых ёй і ў мінулым, функцый, стала выконваць ролю псіхалагічнага сховішча — месца зняцця напружання і стварэння спрыяльнага эмацыянальна-псіхалагічнага клімату. А ён, у сваю чаргу, залежыць ад узаемаразумення паміж усімі членамі сям'і, іх упэўненасці ў трываласці сямейнага саюза, ад жыллёвых умоў, матэрыяльнага дабрабыту, адукацыі, цікавага правядзення вольнага часу, кола сяброў і г.д.

Адзін старажытны мысліцель сказаў, што ў здаровым целе жанчыны — будучае народа. Нам, нарэшце, трэба прызнаць, што нараджэнне і выхаванне дзяцей, стварэнне і падтрыманне дома — гэта таксама грамадска карысная дзейнасць, раўнацэннай замены якой не прыдумалі і наўрад ці прыдумаюць. І хаця зараз больш паловы працуючага насельніцтва складаюць жанчыны і работа для большасці з іх даўно ўжо стала больш, чым проста крыніцай даходаў, час паглядзець на праблему працуючых жанчын з другога, больш шырокага пункту гледжання — захавання чалавецтва. Па падліках эканамістаў, дзяржаве выгадней утрымліваць жанчыну з дзецьмі дома да дасягнення апошнімі шасці гадоў, чым аплачваць бальнічныя лісты "па догляду", а таксама траціць вялізныя сродкі на ўтрыманне шырокай сеткі дашкольных устаноў.

Ёсць і другі бок гэтай праблемы — псіхалагічны. Псіхолагі даказалі, што ва ўзросце да 5 гадоў дзіця павінна знаходзіцца пераважна з маці. У гэты перыяд фарміруецца якасць псіхікі, закладваюцца асновы маралі. Мацярынская любоў і ласка дабратворна ўплываюць на гэтыя працэсы. Варта прызнаць, што грамадствам дапушчана вялікая памылка ў тым, што дзеці пагалоўна адпраўляюцца ў сады і яслі. Замест узаемін з мамай мы прымусілі дзіця наладжваць узаеміны з аднагодкамі і чужой цёткай. Праявы гэтага бачны і праз некалькі пакаленняў. Сённяшнія многія маладыя мамы, якія прайшлі ў дзяцінстве "інстытут" дзіцячага сада, не ўмеюць і не хочуць у поўным аб'ёме займацца такой цяжкай і складанай працай, як выхаванне дзяцей.

Вы можаце спытаць: што рабіць з дзіцячым садам? Адказ на гэтае пытанне дала два гады назад амерыканка беларускага паходжання Вера (так яна сябе прадставіла), якая прывозіла ў раён гуманітарную дапамогу. Яна тады папрасіла паказаць ёй дзіцячы сад. Пасля наведання сада №4 у райцэнтры яна заявіла, што "мы будзем пераймаць ваш вопыт дашкольнага выхавання, таму што праблема сям'і і ў Амерыцы стаіць гэтак жа востра, і мы зацікаўлены забіраць дзяцей на выхаванне з цяжкіх сем'яў". Вось гэтую ідэю Веры і нам неабходна браць на ўзбраенне — дзіцячы сад трэба пакінуць толькі для дзяцей з цяжкіх сем'яў.

А каб такіх сем'яў і дзяцей было як мага менш, трэба паклапаціцца ўсім нам. Дзяржава, грамадства, школа, бацькі павінны імкнуцца павысіць адказнасць моладзі перад шлюбам і сямейным жыццём, растлумачваць сваім выхаванцам сацыяльную прэстыжнасць бацькоўства і мацярынства, выхоўваць псіхалагічную гатоўнасць юнакоў і дзяўчат да шлюбу, прадаставіць ім неабходныя веды па гігіене і па догляду дзіцяці, псіхалогіі дашкольнага, педагагічнага ўзросту, псіхагігіене сексуальнага жыцця, асноўных праблемах узаемаадносін паміж мужам і жонкай, нарэшце, засваенню ўменняў найбольш рацыянальнага вядзення хатняй гаспадаркі, эфектыўнай і эканомнай арганізацыі бюджэту сям'і. Вось тут да месца будзе прывесці словы В.А.Сухамлінскага: "Якой-небудзь спецыяльнай "навукі любові няма" — ёсць навука чалавечнасці".

Год сям'і заканчваецца. Але ўпэўнены, многія праблемы сям'і застануцца. Дык, можа, аб'явіць нам калі не стагоддзе, то хаця б дзесяцігоддзе сям'і? Жарт жартам, але сям'я, асабліва зараз, у гэты неспакойны, супярэчлівы, цяжкі час патрабуе самай пільнай увагі і падтрымкі дзяржавы і ўсяго грамадства.

Пётр МОТЫЛЬ,
загадчык аддзела адукацыі
Уздзенскага райвыканкама.

СЕЛЬСКІЯ БУДНІ

З ЛУНІНЕЦКАГА ДЗЁННІКА

(Заканчэнне. Пачатак у №№99 — 102)

***

— Ідуць гуртам забіраць маладую, з гармонікам. Паперадзе малады з караваем — Мікалай Лявонавіч Чарнавокі, яго жонка ў нас цяпер тэхнічкай працуе. А пад фатаграфіяй подпіс: сваты — то гэта памылка.

— У сваты такой чарадой не хадзілі.

— Гэта цяпер не ходзяць! А тады ўсёй раднёй ішлі.

— А як пары зладжвалі! Сустрэнуцца на кірмашы мужыкі і кажуць: у мяне дзеўка на выданні, у цябе хлапец, давай пажэнім...

— А было такое. "Запілі" адну дачку, а бацька на вяселлі пад абразы другую пасадзіў, старэйшую, бо яе ніхто не браў. Гвалт: "Чаму так?!" — " А ў маіх дзяцей няма аб'ядзей". Куды дзецца, узялі, што даюць. І, гавораць, маладыя добра жылі.

— Даўней вяселле ноччу гулялі. Маладую на конях везлі, пасаг забіралі адразу — палатно, кужаль, наматкі... Пасля вяселля правяралі, ці працавітая маладая: вылівалі вядро вады і пазіралі — ці пераступіць, ці мыць падлогу пачне.

А яшчэ яны расказвалі пра колішнія і сённяшнія калядкі, дзяды — ды ці мала пра што могуць расказаць вам у Дзятлавічах.

Яны — гэта школьны арганізатар Любоў Васільеўна Чарнавокая, дырэктар Іван Фёдаравіч Тадорскі ды настаўніца Ангеліна Ануфрыеўна Канапацкая. Шкада, не было Марыі Мікітаўны Барычэўскай, паехала ў Брэст у ІУН на курсы і прыхапіла чамадан альбомаў, накшталт таго, вясельнага. Скажаце, справа не ў альбомах, альбомы для праўяраючых? Глупства, шаноўныя. Вазьміце ў рукі любы — ёмкі, тоўсты, маляўнічы — і не адарвешся, пакуль не перагорнеш апошнюю старонку. Такі скарб па краязнаўстве ці знойдзеш дзе яшчэ: садзіся — і пішы кнігу пра Дзятлавічы. Зрэшты, чаму б Марыі Мікітаўне яе і не напісаць?

Будзе вельмі казённа, калі сказаць, што тут клапоцяцца пра нацыянальнае культурнае адраджэнне. Проста яны вельмі любяць родны куточак і хочуць ведаць пра яго літаральна ўсе — і настаўнікі, і вучні. Не пад прымусам "адраджэнскіх" законаў — ад шчырага сэрца. І заезджаму чалавеку распавядаюць пра Дзятлавічы з ахвотай — толькі папрасі.

— У нас вёска, як ваш Мінск, дзеліцца на "мікрараёны", — жартуе Іван Фёдаравіч. — І ў кожнага — імя.

Любоў Васільеўна запрашае "прайсці" Дзятлавічамі:

— Сярэдак — гэта дзе цэнтр, магазін. Як ехаць да чыгункі — Лука. Рэчка Цна некалі рабіла там паварот і намыла пясчаную касу. Папоўшчына — каля пошты, бо некалі была тут царкоўна-прыходская школа. Заляззе — раней на балоце сялілія купкамі, на сушэйшым, дзе кусцілася лаза. Майдан — у тым месцы смалу варылі. Манастыр — быў у шаснаццатым стагоддзі кляштар. Царква — па месцы старога храма, ад якога адны разваліны. Старую царкву будзем рэстаўраваць, а пакуль паставілі часовую. А вось чаму Саладоўня — не ведаю. Адно знаю, мама гаварыла, там у бытнасць манастыра былі могілкі, бо ветрам выдувала косці — вялікія, значыць продкі нашы высокімі, прыгожымі былі — і ўпрыгажэнні. На могілках і капліча стаяла...

— А я — Барыня, — нечакана перарывае расповяд Любоў Васільеўна і смяецца (умее яна смяяцца, гэтая палеская красуня — нягучна цёпла, даверліва, а прывабная ўсмешка з вуснаў, мабыць, і ў сне не сыходзіць). — Па-вулічнаму так клічуць. Бабка мая была стройная, відная і першай у вёсцы пашыла плацце (раней насілі спадніцу з блузкай). Вось і празвалі — і бацька мой стаў — Васіль Барыня, і брат яго Іван... І мужа цяпер Барынем клічуць.

А ў нас і нельга інакш — заблытаешся. Іванаў Сцяпанавічаў Канапацкіх — сямёра. Які патрэбен? Лапата? Ясна... Мужык мой, Іван, — Лаштай, бо Чарнавокіх Іванаў — тры ці чатыры. Лаштаі, таму што майстравалі бочкі: лашты-лашты дый зробіць (лашты — стукаць). — Зноў смяецца: — Калі б я пачала гаварыць па-палеску, то вы не ўсё і зразумелі б. Наша гамонка мешаная — у ёй і польскія, і ўкраінскія, і рускія, і беларускія словы.

— Ну вось, колішнія дзятлаўскія дзяўчаты такія ўвішныя ды спрытныя былі, — вяртаюся я на пачатак размовы. — А цяперашнія?

Пытанне "зняла" Ангеліна Ануфрыеўна. Яе рукі плюс рукі вучняў — і маем цудоўную палітру даматканых дываноў, посцілак, дарожак, паясоў, сурвэтак... Майстэрства гэтае ў Дзятлавічах не зводзілася, а цяпер можна пэўна сказаць — і не звядзецца, бо старадаўняе мастацтва ткаць, вязаць, вышываць захоплена спасцігае моладзь. За ткацкі станок садзяцца і Любоў Васільеўна, і Марыя Мікітаўна, і іншыя настаўніцы і будучыя нявесты — дзяўчаткі-вучаніцы. Зрэшты, не бяда, калі не кожную запалоніць высокае ткацкае майстэрства, затое звязаць рукавічкі, шалік, швэдар, пашыць тапкі, навучыцца рамантаваць апратку — як жа без гэтага жонцы і маці. Дарэчы, у вязальны гурток ходзяць і хлопцы. Ну, а якая ж гаспадыня, калі гатаваць не ўмее. Пра выхаванак Ангеліны Ануфрыеўны гэтага не скажаш. Зацірка, галушкі і бульбянікі ў іх атрымліваюцца выдатныя, у чым няцяжка ўпэўніцца, пабываўшы на школьных фальклорных святах, якія ладзяцца па народным календары. І кампоты дзяўчаткі самі на зіму ставяць, і пячэнне пякуць...

І трэба думаць, калі свякроў перакуліць ля парога вядро з вадой, здагадаюцца, што рабіць трэба.

...Дзякуй Богу, здаецца, дажылі да таго часу, калі настаўнік працы перастаў быць рабочым па доглядзе школьнага будынка — там зламалася, там развалілася... Калі ты не штукар, калі ў цябе "рукі не адтуль растуць" — у школу не трапіш, бо на "вакансіі" настаўнікаў працы — конкурс. І цяпер у кожнай вялікай і малой школе ёсць творчы гурток. У Язвінках і Дварцы рэжуць лыжкі, у Луніне бандары з'явіліся, у Вялуце, Вялікіх і Малых Чучавічах інкрустуюць, плятуць саломкай, абручыкі для валасоў робяць, у Багданоўцы гліняныя свістулькі выштукоўваюць, у Мікашэвічах — "самапіскі" драўляныя размалёўваюць... Будзе і ганчарная справа.

А яшчэ будуць музеі. У Велуце — адукацыі, у Багданцы — лесу, у Палескім — доследна-меліярацыйнай станцыі, у Чучавічах — лекавых раслін, у Бастыні — воінаў-інтэрнацыяналістаў (не толькі "афганцаў")... У Мікашэвічах даўно ўжо ёсць экалагічны (і ці не лепшы ён у Рэспубліцы?). А тое, што ў Міжлессі адзіны на Беларусі музей дзіцячай творчасці — гэта адназначна.

... Не важна, колькі беларускіх слоў у лексіцы палескай гамонкі. Куды больш істотна іншае: колькі беларушчыны ў школьных буднях. Як па мне, дык яе ў другім па велічыні раёне нашага краю акурат, каб лічыць Лунінеччыну апірышчам беларускага духу.

***

Вялікі педагог і тонкі псіхолаг Антон Сямёнавіч Макаранка, магчыма, знайшоў бы свае рашэнні гэтых, так званых педагагічных сітуацый. А можа і не знайшоў бы, бо, мяркуючы па яго знакамітай "Паэме", ён з імі не сутыкаўся. Ва ўсякім разе з адной. Ці то час быў іншы, ці то яму такое і ў нядобрым сне не магло падацца.

Ну, а паколькі наш дырэктар "рангам" на Макаранку не цягне (а хто цягне?) і можа зрабіў нешта не так, дык мы пакінем за ім інкогніта.

Цёмнай ночкай тры хлапцы, а з імі Тома, залезлі ў дзіцячы сад і ціха-мірна, па добрай Томчынай згодзе, зладзілі там "групэнсекс". І ўсё было б глуха, ды нячыстая пагнала хлапцоў на новую прыгоду — укралі яны машыну. На чым і пагарэлі. У міліцыі пачалі разбірацца: чым займаліся да злачынства? А вось тым і займаліся. Дапрасілі Тому. Яна дала такія падрабязныя тлумачэнні, што следчы за галаву хапаўся. Паколькі Тома да ўгону дачынення не мела, яе "справу" перадалі ўчастковаму інспектару, з чым той і прыйшоў да дырэктара школы. Паклікалі Тому, і дырэктар асцярожна гэтак гаворыць: не зусім прыгожа, маўляў, атрымліваецца. А ў адказ чуе адкрытым тэкстам: "Каму хачу — таму і даю". Гэта дзевяцікласніца — дырэктару! Той моўчкі "з'еў" кукіш. Выклікае маці: "Ну як ваша дачка гадуецца, ці не перабірае ў гулянцы?" — "Што вы, яна такая сціплая!" — "А гэта?" — і напісаную дачкой паперу падае. — "Ой, хаця ж нікому!.." — А па вачах бачна, навіна маму не надта каб ўразіла. Тую маму наогул ці чым здзівіш, мама спакойна прымае сённяшнюю рэальнасць. Напрыклад, старэйшая дачка Галя выйшла замуж за араба, у якога адна жонка і чацвёра дзяцей у яго далёкай "арабіі", другая — у Маскве, трэцяя — Галя. І на ўсіх грошай хапае. Галя задаволена, мама таксама, а Тома Галі зайздросціць.

Адным словам, Томчыны паводзіны адэкватныя атмасферы ў сямейцы, пра якую я расказаў далёка не ўсё, але і гэтага досыць.

Што рабіць дырэктару? А нічога — рабіць выгляд, быццам усё ладам. Бо дзе, у якой інструкцыі напісана, што дзевяцікласніцы "нельга"?

...Забягае ў кабінет маладая вучыцелька: "Што я бачыла, што я бачыла!" — "Што ж вы бачылі?" — "Заглянула ў піянерскі пакой, а там важатая з адзінаццацікласнікам цалуецца!"

Канешне, піянерскі пакой — не лепшае месца для заняткаў каханнем. І будзь на месцы гэтага дырэктара іншы, ён, відаць, паклікаў бы закаханых і як след "адсцябаў". А "піянерку" ўчарашнюю, дарэчы, выпускніцу — мо і звольніў бы (прычыну заўсёды проста знайсці). Іван Іванавіч — так яго назавем — паглядзеў на "інфарматара" і кажа: "А помніце, вы з хлопцамі з адзінаццатага класа пасля выпускнога на возера ноччу ездзілі..."

Настаўніца хуценька пераняніла тэму.

Такі вось дырэктар. Дока педагагічных сітуацый. Куды яму да Антона Сямёнавіча...

Што гэта, скажаце, за школа, калі там такое творыцца. Самая звычайная, нічым ад іншых не адрозная. Ваша школа, толькі крыху з іншымі варыяцыямі і дзеючымі асобамі.

***

...Зноў зіма. Ці цёпла ў Палескай школе Рафаловіча і ў кабінеце ягонага завуча Людмілы Аляксандраўны, дзе стаіць прэзентаваная дырэктарам "жалезабетонная" батарэя? У другога дырэктара, які з персанальным катлом, пэўна, усё нармальна.

Зрэшты, як-небудзь перазімуем, балазе Прэзідэнт паабяцаў, што ні галадаць, ні мерзнуць не будзем. На лепшае ў Лунінцы спадзяюцца ўсе: і колішняя лепшая лыжніца раёна Любоў Васільеўна Чарнавокая, і былы старшыня сельсавета ("За які б занятак настаўнік ні хапаўся, рана ці позна ўсё роўна вернецца ў школу") Іван Фёдаравіч Тадорскі, які вельмі любіць памідоры і наразводзіў іх ажно 54 гатункі, і трохі дзівакаваты дырэктар маладога саўгаса "Міжлессе", што падарыў школе трактар і духавы аркестр, Іван Сцяпанавіч Сідун...

Тэлефаную Філіновічу. Няма. Праз якую гадзіну звоніць сам. З Мінска. Прыехаў афармляць паперы на чарговую групу аздараўленцаў. Цяпер стаіць з Сідаравічам на ўездзе ў горад, на Казінца, 44, і калупаюцца з машынай — "паляцеў" трамплёр. Дзе ж ён не паляціць, ваш трамплёр, калі ні Сідаравічу, ні "Масквічу" — ні дня, ні ночы: надоечы ў Брэсце вы "згубілі" глушыцель...

Не, Уладзімір Лук'янавіч, не напішаце вы сваю дысертацыю: дзень малы, ноч кароткая. Што зімой, што летам.

Анатоль АЎРАМЧЫК.

ТЭАТР І ШКОЛА: ПЕДАГАГІЧНЫ ТЭНДЭМ

Стукаюць — адчыніце дзверы!

Вопыт узаемадзеяння тэатра і школы, які склаўся за апошнія дзесяцігоддзі, можна выказаць наступнай формулай: тэатр ставіць спектаклі, школа забяспечвае наведванне. Гэтая формула, рэалізуючыся на практыцы, павінна была забяспечваць найкаштоўнейшы працэс навучальна-выхаваўчага ўзаемадзеяння агульнаадукацыйнай школы і тэатра для дзяцей. Меркавалася, што, ажыццяўляючы свае сацыяльныя функцыі, тэатр (стварэнне тэатра сучаснага мастацтва для дзяцей) і школа (выхаванне дзяцей у цэлым і, у прыватнасці, у працэсе прагляду і абмеркавання спектакляў) уступаюць ва ўзаемадзеянне з мэтай выхавання асобы дзіцяці. На падставе такога меркавання, шырока распаўсюджанага і ў педагогіцы, і ў мастацтвазнаўстве, склалася практыка стыхійнага выкарыстання школамі творчага патэнцыялу тэатра ў сваёй педагагічнай працы. Мастацка-выхаваўчае ўзаемадзеянне школы і тэатра як псіхолага-педагагічная з'ява застаецца тэарэтычна глыбока не вывучаным, метадычна недастаткова распрацаваным і практычна мала рэалізаваным.

Бессістэмнасць і несканцэнтраванасць дзейнасці школы і тэатра, адсутнасць праграм і планаў іх сумеснай работы па фарміраванні і развіцці асобы дзіцяці — з такім становішчам справы сутыкнуліся работнікі псіхолага-педагагічнай службы Тэатра юнага гледача, вывучаючы навукова-практычны вопыт узаемадзеяння сістэмы "школа — тэатр для дзяцей".

Адсутнасць значных навукова-метадычных напрацовак паставіла педагогаў ТЮГа ў становішча першапраходцаў пры вырашэнні праблемы арганізацыі мастацка-выхаваўчага ўзаемадзеяння тэатра і школы, у ажыццяўленні сумеснай са школай навучальна-выхаваўчай дзейнасці, не навукова аналізу, стварэння метадычных распрацовак і рэкамендацый. Гэта тры гады карпатлівай арганізацыйнай працы, творчых пошукаў, тэарэтыка-метадычных даследаванняў далі адчувальныя станоўчыя вынікі.

Творчым калектывам псіхолага-педагагічнай службы распрацавана праграма "Тэатр — школе" і канцэпцыя супрацоўніцтва ТЮГа і школы. Яе асноўныя прынцыпамі з'яўляюцца: супрацоўніцтва школы і тэатра ў справе выхавання і навучання дзяцей на аснове агульнай мэты, форм і нормаў узаемадзеяння; роўная мера адказнасці школы і ТЮГа за асобу, якую выхоўваюць; узаемаразуменне праблем школы і тэатра і імкненне садзейнічаць адзін аднаму ў фарміраванні рознабакова развітой асобы дзіцяці, яго маральнасці і агульнай культуры.

Рэалізацыя праграмы "Тэатр — школе" запатрабавала ўключэння ў адзіную сістэму ўзаемадзеяння сацыяльных інстытутаў, непасрэдна занятых у вырашэнні задач навучання і выхавання школьнікаў. Гэта — ТЮГ, школы горада Мінска, гарадское ўпраўленне і раённыя аддзелы адукацыі, міністэрствы культуры і адукацыі, педагагічныя ВНУ.

Ва ўмовах ТЮГа творча-развіццёвая, культурна-адукацыйная і мастацка-выхаваўчая дзейнасць ажыццяўляецца праз Тэатральны ліцэй. За тры гады яго існавання больш як 9 тысяч дзяцей горада прайшлі тут курс навучання. Трэба адзначыць, што аўтарамі праграм Тэатральнага ліцэя была знойдзена арыгінальная форма правядзення заняткаў. Змястоўны бок ліцэйскіх урокаў рэалізуе задачы творчага развіцця асобы дзіцяці, яго культурнай адукацыі і маральнага выхавання.

Сумеснымі намаганнямі псіхолага-педагагічнай службы і творчага калектыву ТЮГа распрацавана сістэма мерапрыемстваў культурна-асветнага характару для педагогаў школ Мінска. Перш за ўсё гэта спецыяльныя прэм'ерныя паказы спектакляў для настаўнікаў, іх абмеркаванне ў прысутнасці аўтараў і выканаўцаў. Ужо другі год кожны апошні панядзелак месяца праводзіцца пастаянны семінар для педагогаў школ горада з рэжысёрамі, акцёрамі, мастакамі і іншымі творчымі работнікамі ТЮГа.

У 1993-94 навучальным годзе псіхолага-педагагічнай службай, адміністрацыяй ТЮГа і гарадскім Інстытутам удасканалення настаўнікаў упершыню была распрацавана праграма павышэння кваліфікацыі для педагогаў пачатковых класаў і класных кіраўнікоў, наладжаны праблемныя курсы "Методыка выкарыстання тэатра ў працэсе выхавання мастацтвам". Для іх правядзення былі запрошаны вядучыя спецыялісты ў галіне тэатральнай педагогікі, творчы і педагагічны калектыў тэатра.

У адзінай сістэме рэалізацыі праграмы "Тэатр — школе" работа псіхолага-педагагічнай службы з агульнаадукацыйнымі школамі праводзіцца ў двух накірунках. Першы — арганізацыя сістэматычнага наведвання школьнікамі спектакляў тэатра, прысутнасць на рэпетыцыях, знаёмства з закуліссем. Другі — метадычная дапамога школам. Педагогі і акцёры ТЮГа арганізуюць творчыя сустрэчы са школьнікамі, аказваюць метадычную дапамогу педагагічным калектывам у арганізацыі аматарскага тэатральнага мастацтва. Але найбольш значным для ажыццяўлення праграмы з'яўляецца распрацаваны псіхолага-педагагічнай службай ТЮГа эксперыментальны навучальны курс для пачатковай школы "Майстэрства быць гледачом". Удалося наладзіць яго выкладанне ў шэрагу школ сталіцы. Эксперымент прыносіць станоўчыя вынікі. Прысутнасць на занятках па гэтым прадмеце,назіранне за дзецьмі, узаеміны з імі, абмеркаванне з педагогамі ролі і месца курса ў агульнашкольнай навучальна-выхаваўчай праграме і яго значнасці ў фарміраванні малодшага школьніка як чытача, маральнай асобы — усё сведчыць аб яго надзённай патрэбе.

Ажыццяўленне праграмы "Тэатр — школе" мяркуе актыўнае і масавае ўключэнне педагогаў школ у яе рэалізацыю. Гэта магчыма толькі пры ўмове навукова-метадычнай падрыхтаванасці настаўнікаў да выкарыстання тэатра ў сваёй навучальна-выхаваўчай дзейнасці. Найбольш эфектыўным спосабам вырашэння гэтай праблемы з'яўляецца ўвядзенне ў склад прадметаў, выкладаемых у педагагічных сярэдніх і вышэйшых навучальных установах, курса, які тэарэтычна і метадычна падрыхтуе будучых настаўнікаў да прафесійнага выкарыстання тэатральнага мастацтва. Педагогамі ТЮГа распрацавана праграма курса "Методыка арганізацыі навучальна-выхаваўчай работы сродкамі тэатра". Праграма зацверджана Міністэрствам адукацыі для вывучэння і ўвядзення ў склад педагагічных навучальных ВНУ і вучылішчаў.

Канцэпцыя супрацоўніцтва тэатра і школы мяркуе навуковае і творчае ўзаемадзеянне дзіцячых тэатраў Беларусі з іншымі тэатральнымі калектывамі, асобнымі даследчыкамі ў галіне педагогікі і псіхалогіі, тэатральнага мастацтва. Вынікам такога ўзаемадзеяння сталі, у прыватнасці, першыя міжнародная навукова-практычная канферэнцыя "Дзіцячы тэатр як сродак развіцця і самарэалізацыі асобы", у якой удзельнічалі вучоныя, даследчыкі, тэатральныя дзеячы трох краін.

Усе гады напружанай творчай дзейнасці педагогаў і псіхолагаў ТЮГа ўзброілі ўсіх нас: педагогаў-практыкаў — вопытам навучальна-выхаваўчай работы, вучоных — новымі даследчымі гарызонтамі. І сёння, гледзячы на выніку працы калектыву псіхолага-педагагічнай службы ТЮГа, хвалюешся толькі аб адным — ці здолеем захаваць унікальны педагагічны вопыт тэатра, замацаваць дасягнутыя ім вынікі, распаўсюдзіць навукова-метадычныя напрацоўкі і ўключыць тэатр у адзіную навучальна-выхаваўчую сістэму.

Наталля ІВАНОВА,
кандыдат педагагічных навук.

Якога колеру музыка?

Невялікая зала была заліта яркім святлом. Аднекуль зверху. Я ўзняла вочы — вокны. Столь з вокнаў!

Я ўжо была тут у пачатку навучальнага года, але, як і ў першы раз, здзівілася. Усё-ткі незвычайна для школы. Мяне ўжо не здзівіла адсутнасць класнай дошкі, парт, сталоў і крэслаў... На падлозе ляжаў дыван, каля сцяны месцілася піяніна, на сценах карціны і... сапраўдныя бутафорскія маскі, шчыты, мячы... Адна з масак была мне ўжо знёмая: рогі, доўгія вушы, калматыя нячэсаныя валасы і парасячы лычык. Год назад я не ўтрымалася і прымерала яе, зірнуўшы ў люстэрка на сцяне.

Тут шмат самай сапраўднай тэатральнай бутафорыі. Ёсць нават рэдкасць — батлейка. І дзеці выдатна валодалі тэрмінам БУТАФОРЫЯ.

У гэтым памяшканні з пачатку навучальнага года першакласнікі 198-й гімназіі Мінска вучацца майстэрству быць гледачамі. Вядзе іх па гэтым шляху малады педагог Марыя Фрыдрыхаўна Паддубец. Заўважце, я не сказала "настаўнік", таму што яна ж не вучыць у звычайным сэнсе гэтага слова. Тут у яе заняткі, а не ўрокі.

— Добры дзень, дзеці!

Яны, як звычайна, уладкоўваюцца на дыване і, не чакаючы каманды, вельмі дружна чытаюць верш Артура Вольскага, у якім жадаюць сабе, сваім бацькам, сябрам і ўсім добрым людзям дабра і міру. Гэта яны паміж сабой называюць малітвай, абавязковым кампанентам кожнага ўрока. На самай справе гэта вельмі магутная псіхалагічная ўстаноўка, энергетычны пасыл. І педагог, і дзеці вераць, што так яны робяць дабро.

У занятках, трэба сказаць, калі і не ўсё абумоўлена з пункту гледжання псіхалогіі, то ва ўсякім выпадку вельмі многае пабудавана з улікам дасягненняў практычнай псіхалогіі.

А далей... Нельга назваць гэта вучэннем. Гэта працэс, дзейнасць. Вельмі многа гульні, амаль усё — гульня. На першы погляд, забава ды й годзе. Скласці, напрыклад, паўкруг з вельмі прыгожых кубікаў з рэбрамі ў 30 сантыметраў. Іх спецыяльна зрабілі ў майстэрнях тэатра. Кожны бок пафарбаваны. Шэсць бакоў — шэсць колераў, у асноўным чыстых фарбаў вясёлкі. Чырвоны, жоўты, зялёны, блакітны, фіялетавы, белы. Гэта модулі, з якіх можна зрабіць не толькі паўкруг, але і тралейбус. На іх сядзяць, малююць. Кубікі — шматфункцыянальныя.

Дзеці працуюць, а Марыя Фрыдрыхаўна зацікаўлена назірае. Не, не падказвае. Цярпліва чакае.

— Сэнс у тым, што яны павінны выканаць заданне разам, але без указанняў. Яны вучацца дапамагаць і не перашкаджаць, але пры гэтым абавязкова выканаць заданне.

Вучні хутка справіліся з паўкругам. Затым самі падзяліліся на тры каманды і самі (гэта важна!) выбралі вядучага. Рэжысёра. Задача заключалася ў тым, каб арганізаваць міні-прадстаўленне, г.зн. паставіць тэатральны эцюд. Адна група іграла ката, другая — сабаку. А калі трэцяя паказвала мядзведзя, пачулася нягучнае: "ж-ж-ж".

— Ты чаму жыжжыш?

— А я пчала...

Мастацтва — непрадказальнае!

— Раней, — расказвае педагог, — кожны крычаў: "Мяне, мяне!" А ў адным з класаў рэакцыя была процілеглая: "Толькі не я!" Сёння ўжо гэтага няма. Навучыліся бачыць іншых, нейкім чынам сувымяраць свае жаданні і свае магчымасці з магчымасцямі астатніх.

У адной з груп разгарэлася спрэчка паміж двума прэтэндэнтамі ў рэжысёры (зусім як у дарослых!). Усё вырашыла галасаванне — хто "за", хто "супраць".

На занятках, як і ў жыцці, дзіця сутыкаецца з тым, што самастойна павінна прыняць рашэнне, зрабіць выбар, саступіць іншаму. У шасці-сямігадовым узросце гэта нялёгка, павінна вам сказаць. І дапамагаюць спецыяльныя практыкаванні.

Педагог камандуе: "Устаць!" — і паказвае тры пальцы. Гэта значыць — павінны ўстаць трое. Паўза... Устаюць пяцёра. Хтосьці павінен сесці. Хто гэта зробіць? Уменне саступіць і хуткасць рэакцыі — неабходныя якасці. Але яны ў кожнага дзіцяці напрацоўваюцца непрыкметна, у гульні.

Такіх развіццёвых або карэкціруючых гульняў-практыкаванняў у арсенале педагога многа — ён адбірае па крупінках самае прымальнае для ажыццяўлення педагагічнай задумы.

Цікава, што ў 198-й гімназіі пяць класаў прагімназічных, элітарных, адабраных гімназічнымі псіхолагамі, а чатыры — усе астатнія дзеці, звычайныя. Напачатку можна было беспамылкова вызначыць, які клас прыйшоў на заняткі, прагімназічны ці звычайны. Звычайныя значна ўступалі ў арганізаванасці, хуткасці рэакцыі, кемлівасці. Гэта былі дзеці, з якімі да школы менш працавалі або не працавалі зусім.

Прайшоў год. Звычайныя дзеці дагналі на занятках эліту. Сёння, калі не ведаеш, іх ужо немагчыма адрозніць. Больш таго, аказваецца, што ў нестандартных сітуацыях у звычайных класах больш высокі творчы патэнцыял. Псіхолагі, відаць, ведаюць, чаму такое адбываецца.

А вось масы забаронаў, уласцівых школе наогул, забаронаў, без якіх сёння многія пакуль яшчэ проста не ўмеюць абыходзіцца, на занятках Паддубец проста няма і прынцыпова быць не павінна. Не хочаш — не рабі. Сядзі на дыване, ляжы, гуляй у свае гульні, глядзі... Адно толькі правіла — не перашкаджай іншым.

Дзяцей не прымушаюць. Ім прапануюць паўдзельнічаць, і робяць гэта так, каб кожнаму захацелася... Але гэта ўжо не механізм, а майстэрства: дзевяць заняткаў у тыдзень — гэта для маладога педагога дзевяць імправізацый.

— Хачу, каб да мяне прыходзілі з задавальненнем, як на перапынак або на свята. Для іх нашы заняткі — усяго толькі захапляючая гульня...

Праграма заняткаў так і называецца: "Майстэрства быць гледачом". Курс робіцца "на хаду". Кожны тыдзень над ім думаюць работнікі псіхолага-педагагічнай службы ТЮГа, дзе нарадзіліся і ідэя, і праграма. Шмат прыдумалі для яго актрыса Святлана Науменка, тэатральныя псіхолагі...

Вучні развіваюцца на занятках і фізічна. Яны не сядзяць, сагнуўшыся, за партамі. Яны наогул амаль не сядзяць. Заняткі насычаны разнастайнымі рухальнымі практыкаваннямі, і пры гэтым дзеці не стамляюцца і не губляюць цікавасці да таго, што адбываецца. У пачатку ўрока кубікі расстаўлены ў шахматным парадку. Педагог просіць усіх утварыць змейку. У "галаве" з маскай — вядучы вучань. Пабеглі! Задача: не сутыкацца адзін з адным, не дакранацца да кубікаў! Робяць з задавальненнем...

...Каля фартэпіяна — нотны стан з намаляванымі на ім смешнымі ноткамі. Там можна пагуляць у вясёлыя ноткі, адгадаць нотку на слых і па яе размяшчэнні на стане. Шмат практыкаванняў праводзіцца пад музыку са спектакляў ТЮГа.

— Дзеці, паслухайце і вызначце, якога колеру гэта музыка.

Адказ можна намаляваць на аркушы паперы фарбамі або паказаць на кубіках. Гэта дапамагае адчуць сувязі музыкі і колеру з далёка ідучымі вынікамі.

Заняткі пабудаваны такім чынам, што, кожнае практыкаванне працягваецца не больш як 5—8 хвілін. Такі метад дае магчымасць за кошт разнастайнасці захоўваць цікавасць да практыкаванняў. Курс не патрабуе, каб вучні што-небудзь запаміналі, але ўжо да канца навучальнага года ў дзяцей у актыўным слоўніку збіраецца дастаткова вялікі запас тэатральных тэрмінаў.

Я прыгадала, як у пачатку, пазнаючы тэатральную лексіку, дзеці знаёміліся са словам "антракт". Тады амаль ніхто не ведаў яго значэння. А сёння яно стала настолькі звыклым, што зусім замяняе слова "перапынак". "Антракт!" — і вось ужо хлопчыкі паважна прагульваюцца па зале, як па фае тэатра, ціха перагаворваючыся, а дзяўчынкі прыхарошваюцца перад люстэркам.

Другое дзеянне заняткаў — ацэнка касцюмаў да спектакля "Чыпаліна і яго сябры", якія падрыхтавалі дзеці.

"Майстэрства быць гледачом", задуманае як навучальны курс для юнага гледача (як у арміі курс маладога байца) — эксперыментальны. Летась ён пачынаўся ў 198-й гімназіі. Сёлета Марыя Фрыдрыхаўна Паддубец, перайшоўшы працаваць у 176-ю школу, прынесла яго сюды. Напрацаваны вопыт, зразумела, яшчэ не дужа вялікі, але ўжо сёння гэты курс можна назваць — "Майстэрства быць чалавекам".

...Раптоўна празвінеў званок з урока. Зала апусцела. Усё затаілася ў чаканні наступнай сустрэчы: і сцены з дзіцячымі малюнкамі, і фартэпіяна, і шчыт старога воіна, і маскі... Толькі адна з іх, тая самая з рожкамі і доўгімі вушамі, усміхалася мне на ўвесь свой парасячы лычык...

Ірына ЗАЙЦАВА,
студэнтка журфака БДУ.

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

ПАНЯДЗЕЛАК 26 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

9.00 Праграма перадач. 9.05 Пяць хвілін на жарты. 9.15 Міжнародныя спаборніцтвы па канкуры на Кубак Беларускай асацыяцыі конегадоўлі. 10.15 Англійскую мову вучым самі. 10.35 Тэлеклуб "Гаў-гаў". 11.00 "Музыка без межаў". Тэлечасопіс. 13.45 Праграма перадач. 13.50 "Плач перапёлкі". Мастацкі фільм. 8-я серыя. 14.55 "Беларуская музычная восень". 15.35 "Бімбат" на Сахаліне. 15.55 Дзіцячы парламент. 16.40 Тэлебачанне — школе. Пазакласнае чытанне. 17.00 Навіны. 17.10 "Падарунак для слана". Мультфільм. 17.20 Якія мы гаспадары? Вілейскі завод "Зеніт". 17.40 Аэробіка. 18.10 Навіны (Брэст). 18.35 Навіны Бі-бі-сі. 19.10 Праспект. 19.40 Міжнародны тэатральны фестываль "Залаты Леў".20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 "Барысаўскі тупік". 22.10 Спартыўны тэлекур'ер. 22.30 Імгненне шчырасці. 22.35 Пяць хвілін на жарты. 22.40 Тэлевізійны Дом кіно. 23.15 Пад купалам Сусвету. 23.30 НІКа. 23.45 "Паласа Сімарона". Шматсерыйны мастацкі фільм. 1.00 Дайджэст.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

16.50 Свет сёння. 17.00 Лабірынт. Захаваем прыроду разам. 17.30 Знак пытання. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". В.Кандзінскі. 17.50, 23.00 Навіны. 18.00 Гадзіна пік. 18.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.55 Мужчына і жанчына. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.00 Час. 20.40 Гол. 21.10 У пошуках страчанага. 21.50 Прэс-клуб. 23.10 Каханне з першага погляду. 23.45 "Гэты стары Новы год..." 0.05 Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

8.55 "Бадо". Мастацкі фільм. 10.35 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 11.05, 13.20 Дзелавая Расія. 13.45 "Тайна цёмных джунгляў". Мастацкі фільм. 1-я серыя. 15.05 Рэпартажы з месцаў. 15.20 Мульці-пульці. "Шчаўкунчык". 15.50 Там-там навіны. 16.05 Свята кожны дзень. 16.15 Новая лінія. 16.55 Ніхто не забыты. 17.00 Будні. 17.30 Выратаванне 911. 18.25 Вуснамі дзіцяці. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Спрут-6". Мастацкі фільм (Італія). 20.25 Зоркі Амерыкі. 21.00 Момант ісціны. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Рэпарцёр. 22.50 Плён асветы. "З гісторыі рускага раманса". 23.20 Зоркі гавораць. 23.25 Запрашаем у мюзік-хол Санкт-Пецярбурга.

АЎТОРАК, 27 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

8.25 "Мелодыі экрана". Фільм-канцэрт. 9.00 Тэлебачанне — школе. Пазакласнае чытанне. 9.20 "Паласа Сімарона". Шматсерыйны мастацкі фільм (ЗША). 10.35 "Амазонка". Мастацкі фільм (Францыя). 4-я серыя. 11.25 "Чаму зіма бывае?" Фільм-канцэрт. 14.15 Праграма перадач. 14.20 "Плач перапёлкі". Мастацкі фільм. 15.25 Вывучаем сваю гісторыю. 15.45 Тэлебачанне — школе. 16.15 "Варыянты". Як аднавіць прамысловасць. 17.00 Навіны. 17.10 Бізнес-рынг. Альтэрнатыўная медыцына ў рэспубліцы. 17.40 "Майстэрня". Вернісаж мастакоў Мікалая Пашкевіча і Галіны Дамальскай. 18.10 Навіны (Віцебск). 18.30 "Паўгадзіны з "Мінск-балет". Тэленарыс. 19.00 Георгій Колас: "Я любіў Беларусь". 19.15 Эканамікст. 19.25 Свет і чалавек. Філасофскія дыялогі. 19.55 Пяць хвілін на жарты. 20.00 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 20.35 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Анталогія гумару. "Усё за ўсмешку". 22.15 "Сталіца". Навагодні выпуск. 22.50 НІКа. 23.05 Пад купалам Сусвету. 23.15 "Етвызь-94". 0.10 Аўта-парк. 0.30 Дайджэст.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

8.00 "Топа Джыджыа". Мультсерыял. 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Амерыка з М.Таратутам. 9.30 Рыльск прымае гасцей. 14.00 Прадпрымальнік. 15.00 Дамісолька. 15.30 Паміж намі, дзяўчынкамі... 16.00 Джэм. 16.20 "Элен і хлопцы". Маладзёжны серыял. 16.50 Свет сёння. 17.00 Рускі мір. 17.30 Загадка СБ. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". П.Врангель. 18.00 Гадзіна пік. 18.30 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.55 "Мы". Аўтарская праграма У.Познера. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.00 Час. 20.40 З першых рук. 20.50 "Лёс чалавека". Мастацкі фільм. 22.55 Залаты шлягер. 23.40 Міраж — узнясенне Прарока Мухамеда. 24.00 Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

10.40 Сялянскае пытанне. 11.05, 13.20 Дзелавая Расія. 13.45 "Тайна цёмных джунгляў". Мастацкі фільм. 2-я серыя. 15.05 Рэпартажы з месцаў. 15.20 "Наезнік-прывід". Мастацкі фільм (Аўстралія). 3-я серыя. 15.45 Там-там навіны. 16.00 Свята кожны дзень. 16.10 Новая лінія. 16.50 Не быць дыназаўрам. 17.05 "Да бар'ера". Тэледуэль. 17.35 Эдуард Шэварднадзе. Тры жыцці аднаго грузіна. 18.05 L-клуб. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 Алег Басілашвілі. 21.10 Музыка на дэсерт. "Застольная". 21.25 "Нос". Гумарыстычная праграма. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Экран крымінальных паведамленняў. 22.45 Тэатр "Плюс". 23.45 Зоркі гавораць. 23.50 "Грошы". Мастацкі фільм (Германія).

СЕРАДА, 28 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

9.30 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 10.00 Аэробіка. 13.35 Праграма перадач. 13.40 Відзьма-нявідзьма. 14.40 "Белы слон". Мастацкі фільм для дзяцей (Індыя). 16.00 Вывучаем сваю гісторыю. 16.30 Да 50-годдзя Перамогі. Так гэта было... 17.00 Навіны. 17.10 "Гавары, бабуля, гавары..." Знаёмства з народнай мастачкай Зояй Грыгаровіч. 17.30 Дзедка за рэпку. Парады агароднікам. 18.10 Навіны (Гомель). 18.25 Пяць хвілін на жарты. 18.35 Навіны Бі-бі-сі. 19.10 Творчае маладзёжнае аб'яднанне "Крок". "Пяць зорак". Тэлегульня. Святочны выпуск. 20.35 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Студыя "Палітыка". Кулуары. 21.55 Анталогія гумару. "Усё за ўсмешку". 22.30 "Новы год у Оперы". Анонс. 22.50 Падарункі на добры настрой. 23.05 Пад купалам Сусвету. 23.20 НІКа. 23.35 "Етвызь-94". Тэлефестываль заходнепалескай эстраднай песні. Частка 2-я. 0.30 Дайджэст.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

8.00 "Топа Джыджыа". Мультсерыял. 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Клуб падарожнікаў. 14.00 Прадпрымальнік. 15.00 Паглядзі, паслухай. 15.20 Адказы. 16.00 Цін-тонік. 16.20 "Элен і хлопцы". Маладзёжны серыял. 16.50 Свет сёння. 17.00 Міждзяржаўная тэлерадыёкампанія "Мір". 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Э.Каруза. 18.00 Гадзіна пік. 18.30 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.55 "Сельская гадзіна" з Ю.Чарнічэнкам. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.00 Час. 20.40 Маналог. 20.50 "Цыган з легенды". М.Слічэнка. 21.45 Фільмы рэжысёра Д.Рызі. "Першае каханне" (Італія). 24.00 Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

8.25 "Пячора "Залатой ружы". Мастацкі фільм (Італія). 1-я серыя. 9.20 Ранішні канцэрт. 9.30 Здарова жывеш. 9.45 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 10.35 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 11.05, 13.20 Дзелавая Расія. 13.45 "Тайна цёмных джунгляў". Мастацкі фільм. 3-я серыя. 15.05 Рэпартажы з месцаў. 15.20 Студыя "Рост". 15.50 Там-там навіны. 16.05 Свята кожны дзень. 12.15 Далёкі Усход. 16.55 Экспавідэа. 17.10 Чалавек справы. 17.40 Ніхто не забыты. 17.45 Непапулярная тэма. 18.05 Фільм-прэм'ер. 18.20 Залатая шпора. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 20.35 Лідэр-прагноз. 21.05 Газетныя гісторыі. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Экран крымінальных паведамленняў. 22.45 "Ліманадны Джо". Мастацкі фільм. 0.30 Зоркі гавораць.

ЧАЦВЕР, 29 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

8.50 Вера Глаголева і Віктар Праскурын у фільме "Выйсці замуж за капітана". 10.15 Чароўны экран. "Востраў скарбаў". Мультфільм. 11.00 "Рысь выходзіць на сцежку". Мастацкі фільм для дзяцей. 12.10 Кубак Беларусі па воднаму пола. "Прыор" (Мінск) — РШВСМ (Мінск). 15.05 Праграма перадач. 15.10 Вывучаем сваю гісторыю. "Гудзелка". 15.40 Тэлебачанне — школе. Гісторыя. "Гераічная абарона Брэсцкай крэпасці". 16.15 "Юбілейныя нататкі". Сустрэчы на Беларускім металургічным заводзе. 17.00 Навіны. 17.10 Студыя "Край". "Вера, надзея, любоў". Каханне Максіма Багдановіча. 17.40 "Унікум". Сустрэча з Валерыем Румянцавым — удзельнікам супермарафона Санкт-Пецярбург — Алма-Ата. 18.10 Навіны. 18.30 Навіны (Бі-бі-сі). 19.00 "Новы год у Оперы". Гала-прадстаўленне. Трансляцыя з ДАВТа Беларусі. 20.35 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Студыя "Палітыка". 21.55 Пяць хвілін на жарты. 22.00 "Сітуацыя". Амаль дэтэктыўная віктарына. 22.45 Анталогія гумару. "Усё за ўсмешку". 23.20 Пад купалам Сусвету. 23.35 НІКа. 23.50 "Я+Я". Мужчына і жанчына. 0.20 Дайджэст.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

8.00 "Топа Джыджыа". Мультсерыял. 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 У свеце жывёл. 9.40 Спявае Святлана Дзяцел. 14.00 Прадпрымальнік. 15.00 Лялька маёй мары. 16.00 Тэт-а-тэт. 16.20 "Элен і хлопцы". Маладзёжны серыял. 16.50 Свет сёння. 17.00 ...Да 16 і старэйшым. 17.30 Мініяцюра. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". К.Шанэль. 18.00 Гадзіна пік. 18.30 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 19.00 "Серпанцін". 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.00 Час. 20.40 Масква. Крэмль. 21.00 Лато "Мільён". 21.30 "Чаплін". Мастацкі фільм (Вялікабрытанія). 23.50 Прэс-экспрэс. 24.00 Працяг мастацкага фільма "Чаплін".

КАНАЛ "РАСІЯ"

8.25 Паехалі. 8.35 "Пячора "Залатой ружы". Мастацкі фільм (Італія). 2-я серыя. 9.30 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 10.20 Гандлёвы дом. "Ле Монці". 13.45 "Тайна цёмных джунгляў". Мастацкі фільм. 4-я серыя. 15.05 Рэпартажы з месцаў. 15.20 Студыя "Рост". 17.00 Вяртанне традыцый. 17.15 Мір і вайна. 17.55 У свеце аўта- і матаспорту. 18.25 Свая гульня. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 20.35 Л.Павароці, Х.Карэрас, П.Дамінга ў праграме "Ода футболу". Частка 1-я. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 "Ода футболу". Частка 2-я. 23.20 Зоркі гавораць. 23.25 "У горадзе Сочы цёмныя ночы". Мастацкі фільм.

ПЯТНІЦА, 30 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

8.25 "Утрапёная Айседора". Музычны фільм (ВМЗ). 9.00 Тэлебачанне — школе. Гісторыя. "Гераічная абарона Брэсцкай крэпасці". Трансляцыя з Брэста. 9.35 Вытокі. Урокі беларускай мовы. 9.45 Чароўны экран. "Віні-Пух", "Віні-Пух ідзе ў госці", "Віні-Пух і дзень турбот". Мультфільмы. 10.25 "Рысь вяртаецца". Мастацкі фільм для дзяцей. 14.45 Праграма перадач. 14.50 "Агмень". Мастачка Тамара Стагановіч (ЗША). 15.15 Алег Меншыкаў у фільме "Мой любімы клоун". Мастацкі фільм. 16.45 Шукаем ініцыятыўных. "Калядныя святкі". Выстаўка тавараў народнага ўжытку. 17.00 Навіны (з сурдаперакладам). 17.10 "Сваімі рукамі". Навагоднія цацкі з саломы. 17.25 "Залатая ліра". Вынікі конкурсу лепшых песень года. Частка 3-я. 18.10 Навіны (Магілёў). 18.25 Пяць хвілін на жарты. 18.35 Навіны (Бі-бі-сі). 19.10 Эканамікст. 19.20 "Залатая ліра". Вынікі конкурсу лепшых песень года. Частка 4-я. 20.05 Дзелавы веснік. Навагодні выпуск. 20.20 Прэм'ера цыкла. "Дамавічок". 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Анталогія гумару. "Усё за усмешку". 22.20 Пад купалам Сусвету. 22.30 "Нов і К" — топ-10. Навагодні выпуск. 23.35 НІКа. 23.50 "Таміра" прапануе: "Каханне з прывілеямі". Мастацкі фільм. 1-я і 2-я серыі. 2.05 Дайджэст.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

8.20 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Дапамажы сабе сам. 9.30 "Зорачкі на паркеце". І адкрыты Маскоўскі фестываль па спартыўных танцах сярод дзяцей. 14.00 Прадпрымальнік. 15.00 У гасцях у казкі. "Навагоднія прыгоды Машы і Віці". Мастацкі фільм. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Луі дэ Фюнес. 18.00 Бамонд. 18.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.55 Поле цудаў. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.00 Час. 20.40 Поле цудаў. Працяг. 21.10 Чалавек тыдня. 21.30 Ралі Парыж—Гранада—Дакар. 21.35 Мастацкі фільм "Жыў-быў паліцэйскі" (Францыя—Італія). 23.30 "Пагляд" з А.Любімавым. 0.10 Прэс-экспрэс. 0.15 Музагляд. 1.00 "Сустрэнемся на Таіці". Мастацкі фільм.

КАНАЛ "РАСІЯ"

8.35 "Пячора "Залатой ружы". Мастацкі фільм (Італія). 3-я серыя. 9.30 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 10.20 Гандлёвы дом. "Ле-Монці". 10.35 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 11.05, 13.20 Дзелавая Расія. 13.45 "Тайна цёмных джунгляў". Мастацкі фільм. 5-я серыя. 15.05 Рэпартажы з месцаў. 15.20 Студыя "Рост". 16.15 К.М.Вебер. "Бачанне Розы". 16.25 Улада свабоды. 16.55 Дысней па пятніцах. "У апошнюю хвіліну". Мастацкі фільм. 17.55 Рэк-тайм. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 20.30 "Гарадок". Забаўляльная праграма. 21.05 "К-2" прадстаўляе: "Ведай нашых". 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Праграма "А". 23.35 Зоркі гавораць. 23.40 "Дэжа вю". Мастацкі фільм.

СУБОТА, 31 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

8.10 Чароўны экран. "Ах прынцэса!", "Лянзі—Тыры—Бондзі, злы чараўнік". Мультфільмы. 8.30 "Усе зоркі". Кінаканцэрт. 9.20 Здароўе. Святочная праграма. 9.50 "Казка навагодняй ёлкі". Музычны спектакль для дзяцей. 10.25 Фестываль "Тэлебом" у Магілёве. Фінал шоў-конкурсу. Частка 1-я. 11.25 "Лулу — анёл кветак". Мультсерыял. 16-я серыя. 12.00 "Казка пра Зорнага хлопчыка". Мастацкі фільм. 1-я і 2-я серыі. 14.10 "Дзівакі з Баркаўцоў". Спектакль паводле беларускіх казак. 14.45 Тэлекрама. 14.55 Прэм'ера цыкла. "Усё нармальна, мама". Забаўляльная праграма. 15.25 Міжнародныя спартыўныя навіны. Навагодні выпуск. 15.55 Па вашых просьбах. "Эскадрон гусар лятучых". Мастацкі фільм. 1-я і 2-я серыі. 18.45 Банка коміксаў. Гумарыстычная перадача. 19.15 "Пустамеля", "Леапольд і залатая рыбка". Мультфільмы. 19.40 Шоу "Палігон". Навагодні выпуск. 20.20 Прэм'ера цыкла. "Дзень стагоддзя". 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Пад купалам Сусвету. Што год наступны нам рыхтуе? 21.50 Прэм'ера цыкла. "Вясёлы уік-энд". 22.00 Прэм'ера цыкла. "Шоу-прагноз". 22.10 Прэм'ера цыкла. "Клас-клуб". Наш госць — Буба Касторскі. 22.40 "Зоркі" на экране. Людміла Гурчанка ў музычным фільме "Кахаю...". 23.30 "Беларусь сустракае Новы год". Тэлеагляд. 23.45 Навагодняе віншаванне беларускаму народу. Выступленне Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Рыгоравіча Лукашэнкі. 24.00 Фаварыты года. Тэлевізійны фестываль песні. Парад камедый.

1.50 "Гусарская балада". Мастацкі фільм. 3.25 Арнэла Муці ў фільме "Міс Катастрофа". (Італія—Францыя). 5.00 "Зачараванне раманса". Кінаканцэрт.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

7.15, 12.05, 14.00, 15.10, 16.50, 22.10 Ідзе Новы год. 7.20 Мультфільм. 7.30 Слова пастара. Мітрапаліт Кірыл. 7.45 Покліч джунгляў. 8.15 Авіякасмічны салон. 8.30 Міждзяржаўная тэлерадыёкампанія "Мір". 10.00 Ранішняя пошта. 10.30 Без паўзы. 10.40 Смак. 10.55 Балет П.І.Чайкоўскаага "Шчаўкунчык". 12.10 "Зігзаг удачы". Мастацкі фільм. 13.50 Навіны (з сурдаперакладам). 14.10 "Тэлескоп". Святочны выпуск. 15.15 У свеце жывёл. 15.55, 20.35 Надвор'е. 16.00 Шчаслівы выпадак. 17.00 Ралі Парыж—Гранада—Дакар. 17.05 "Казіно "Раяль". Мастацкі фільм (ЗША). 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.00 Навіны плюс. 20.45 Што? Дзе? Калі? 22.15 Навагодняя сустрэча ў Маскве. 22.50 З Новым годам! 23.05 Працяг Навагодняй сустрэчы. 3.00 "Лідо дэ Пары". "Бравісіма".

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.25 "Сабачае шчасце". Мастацкі фільм. 8.35 Тэлеэрудыт. 8.40 Парламенцкі тыдзень. 9.25 "Пячора "Залатой ружы". Мастацкі фільм (Італія). 4-я серыя. 10.20 "Як жыць будзем?" 11.00, 11.45, 16.30, 17.05, 18.50, 19.25, 21.40, 21.50, 0.55, 1.55 Шчасця, удачы, надзей жадаюць вам А.Пахмутава, М.Дабранраваў, Б.Ахмадуліна, Э.П'еха, А.Табакоў, Л.Зыкіна, А.Вазнясенскі, І.Кабзон, А.Баталаў, М.Озераў, Г.Жжонаў. 11.05 Футбол без граніц. 11.50 "Эдэра". Мастацкі фільм. 12.45 Дэ факта. 13.20 Кінатэатр паўторнага фільма. "Стары Новы год". 15.40 "Дванаццаць месяцаў". Мультфільм. 16.35 Там-там навіны. 16.50 Свята кожны дзень. 17.00 Тэлеэрудыт. 17.10 "Вустрыцы з Лазаны". Мастацкі фільм. 18.30 Каробка перадач. 19.30 "Ёлка для дарослых". У гасцях у Ралана Быкава. 22.25 Навагодні сюрпрыз. "Вавілонскія гульні: міжнародныя гладыятары". 22.30 Рэпарцёр. "Пырскі шампанскага". 22.50 Віншаванне з Новым годам. 23.05 Навагодняя ноч № 1995. 0.50 Зоркі гавораць. 1.00 Магі і чараўнікі. Дэвід Коперфільд. 2.00 Ціхі дом. Праграма С.Шолахава. 3.00 Танцавальны марафон.

НЯДЗЕЛЯ, 1 СТУДЗЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

З НОВЫМ, 1995 ГОДАМ!

8.55 Праграма перадач. 9.00 "Навагоднія сюрпрызы" для дзяцей і дарослых: "Мульціклуб", "Навагоднія сюрпрызы". 9.40 "Уся справа у капелюшы". Забаўляльна-пазнавальная гульня-віктарына для маленькіх. 10.10 Навагоднія сюрпрызы. 10.15 Любімыя казкі. "Папялушка". Мастацкі фільм. 11.35 Дабрачынная Навагодняя ёлка для дзяцей Беларусі. 12.35 Паміж намі, жанчынамі. Частка 1-я. 13.15 Прэм'ера цыкла. "Размінка". 13.20 "Ты ляці, мая прыпеўка". Сустрэча з удзельнікамі конкурсу прыпеўкі газеты "Звязда". 14.20 "Мультканцэрт". 15.00 Тэлевізійны Дом кіно. Святочная праграма. 16.20 Тэлекрама. 16.30 Мікалай Яроменка і Наталля Трубнікава у музычна-фантастычнай стужцы "31 чэрвеня". (ВМЗ). 18.40 "Запрашаем на вячоркі". Народны ансамбль "Ялінка". 19.20 Праспект. Навагодні выпуск. 19.50 "32 снежня". Мультфільм. 20.05 "Пап-Ці"-TV. Музычна-забаўляльная праграма. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.50 Прэм'ера цыкла. "Бонтон". 22.10 "Сінема" прадстаўляе. Моніка Віці і Рабер Асейн у фільме "Пунсовая жанчына". (Францыя — Італія). 23.50 "Відзьма-нявідзьма". Навіны кіна-відэа-аўдыё.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

9.35 Пакуль усе дома. 10.05 Ранішняя зорка. 10.55 Навагодняя сустрэча ў доме Растовых. 11.45 "Маё апошняе танга". Пётр Лешчанка. 12.35 Шпаргалка з падарункам. 12.50 Нацыянальнае геаграфічнае таварыства ЗША прадстаўляе: "Вечныя праціўнікі: львы і гіены". 13.50, 16.30, 22.50, 23.50 Навіны. 14.00 "Маё імя клоун". Мастацкі фільм. 1-я серыя (Індыя). 15.10 Эх, шлях-дарожка франтавая... 15.20 Клуб падарожнікаў. 16.10 Тэлелоцыя. 16.40 Тэлефестываль "Песня-94". Навагодні выпуск. 18.25 Надвор'е. 18.30 "Гісторыя адной сустрэчы". Г.Хазанаў і П.Ізмайлаў. 19.20 Тэлефестываль "Песня-94". Працяг навагодняга выпуску. 21.00 Нядзеля. 21.50 Ралі. Парыж—Гранада—Дакар. 22.10 Парад фестываляў. Кіно-мода на заўтра. 23.00 Ізабэль Юпэр у мастацкім фільме "Сапраўдная гісторыя Дамы з камеліямі" (Італія).

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.25 Мульці-пульці. "Бім, Бам, Бом і воўк". "Прыгоды Бураціна". 8.50 "Рост"-95. 9.20 "Пячора "Залатой ружы". Мастацкі фільм (Італія). 5-я серыя. 10.15 Добрай раніцы.З новым годам! 10.45 Рускае лата. 11.30 Мульці-пульці. "Навагодні вецер". Новая праграма. 11.45 "Курыца". Мастацкі фільм. 13.20 "Эдэра". Мастацкі фільм. 14.15 "Фантазёр". Фільм-балет. 15.40 "Львы Эташы". Прэм'ера дакументальнага фільма тэлесерыяла "Тайна жывёл". 16.45 Чароўны свет Дыснея. "Віні-Пух і Каляды". Мультфільм. 17.40 "Дон Кіхот і Дон Жуан". Тэлеспектакль. 19.25 Свята кожны дзень. 19.35 "Агенты КДБ таксама ўлюбляюцца". Мастацкі фільм. 21.15 "Маскі" ў гасцях у "Джэнтльменаў". Забаўляльная праграма. 22.30 Рака часу. 22.40 Аўтаімгненне. 22.45 "Рускі транзіт". Тэлесерыял. 23.45 "Залатыя старонкі "Грэмі". Музычная праграма. 1.15 Зоркі гавораць. 1.20 "Дафніс і Хлоя". Мастацкі фільм.

Галоўны рэдактар Алег КУЛІЦКІ.

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Выдавецтва "Полымя" (220004, Мінск, праспект Машэрава, 11).

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; першага намесніка галоўнага рэдактара — 36-53-22; намесніка рэдактара-адказнага сакратара — 36-40-63; аддзелаў: праблем выхавання — 36-43-62, 36-43-71; школ — 36-90-63; органаў кіравання — 36-43-71; сацыяльных праблем; ВНУ і тэхнікумаў — 36-41-55; прафтэхадукацыі; пісьмаў і навін; культуры — 36-44-25

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па-бацьку, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказная дзяжурная Святлана БЕНЬ

Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку."
220041, Мінск, праспект Ф. Скарыны,79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны.Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №103
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 19 11 12
Падпісана да друку 23.12.94 г. у 18.10
Наклад 52.160 паасобнікаў.